

เครื่องหมายของคนดี

กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ

ปิตานุสรณ์

นายอุทิศ พุ่มพูน

ชาตะ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๗

มรณะ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑

รวมอายุ ๘๓ ปี

ปิตานุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

เป็นกรณีพิเศษ

ณ ฌาปนสถาน วัดดอนเมือง

เขตดอนเมือง

กรุงเทพมหานคร

วันพฤหัสบดีที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2541

พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม

นายอุทิศ พุ่มพูน ได้ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ.2541 ในการนี้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานเพลิงศพ ณ ฌาปนสถานวัดดอนเมือง เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ในวันพฤหัสบดีที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2541 เวลา 17.00 น. นับว่าเป็นเกียรติอันสูงสุดแก่นายอุทิศ พุ่มพูน และวงศ์ตระกูล

ข้าพระพุทธเจ้า ภริยา บุตร และบรรดาญาติทั้งหลายของนายอุทิศ พุ่มพูน ขอน้อมเกล้าน้อมกระหม่อม กราบถวายบังคม ณ เบื้องพระยุคลบาทด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเพลิงศพ แก่นายอุทิศ พุ่มพูน ทั้งนี้นำมาซึ่งความปิติชื่นชมโสมนัสและเป็นเกียรติอย่างสูงสุดแก่วงศ์สกุลอย่างหาที่เปรียบมิได้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอเทิดทูนพระมหากรุณาธิคุณนี้ไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม เพื่อเป็นสิริสวัสดิ์มงคลแก่วงศ์สกุลสืบไปชั่วกาลนาน

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

นางแสวง พุ่มพูน

บุตรและธิดา

ชีวประวัติย่อ

นายอุทิศ พุ่มพูน (ถนอม) เกิดเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2457 ตำบลบางหัวเสือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ บิดาชื่อถึก มารดาชื่อพลอย มารดาได้เสียชีวิตตั้งแต่ยังเล็ก บิดาจึงได้ออกบวชที่วัดบางหัวเสือ

การศึกษา

พ.ศ. 2469 โรงเรียนวัดบางหัวเสือ ต.บางหัวเสือ อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ

พ.ศ. 2471 โรงเรียนวัดคณิกาผล อ.ป้อมปราบ จ.พระนคร

พ.ศ. 2472 โรงเรียนวัดไตรมิตรวิทยาราม (วัดสามจีน) อ.สัมพันธวงศ์ จ.พระนคร

พ.ศ. 2479 อุปสมบท ณ วัดบางหัวเสือ ได้ฉายาว่า (โกวิทฺโธ ภิกฺขุ)

สอบได้นักธรรมชั้นโท ต่อมาได้ลาสิกขาบทออกมารับราชการทหาร และได้สมัครเป็นตำรวจภูธร จ.สมุทรปราการ และได้ย้ายที่ทำงานเป็นลำดับ ดังนี้ สภอ.บางพลี (ช่วยราชการ) ย้ายไปเป็นเสมียนฝึกหัด อ.เสนา จ.อยุธยา และอ.บางพุทรา จ.สิงห์บุรี และอ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงสมัครเข้ารบในกองทัพตำรวจในช่วงปี 2481

ชีวิตหน้าที่ราชการ

พ.ศ. 2469 ร.ร.วัดบางหัวเสือ ต.บางหัวเสือ อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ

พ.ศ. 2471 ร.ร.วัดคณิกาผล อ.ป้อมปราบ จ.พระนคร

พ.ศ. 2472 ร.ร.วัดสามจีน (ไตรมิตรวิทยาราม) อ.สัมพันธวงศ์ จ.พระนคร

พ.ศ. 247 เสมียนฝึกหัด อ.เสนา จ.อยุธยา, อ.บางพุทรา จ.สิงห์บุรี, อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี

พ.ศ. 2479 อุปสมบท ที่วัดบางหัวเสือ อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ สอบได้นักธรรมชั้นโท

พ.ศ. 2480 ครูประชาบาล อ.สามโคก จ.ปทุมธานี

พ.ศ. 2481 สมัครเป็นตำรวจ อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ ไปช่วยราชการที่สภอ.บางพลี

พ.ศ. 2484-2485 ระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เข้าสู่สนามรบ เป็นตำรวจชายแดน กรณีพิพาทอินโดจีนด้านปอยเปต จ.อรัญประเทศ ทำงานอยู่บริเวณมงคลบุรี พระตะบอง พิบูลสงคราม

พ.ศ. 2486 ครูประชาบาลมงคลบุรี อ.มงคลบุรี จ.พระตะบอง

พ.ศ. 2488 ครูประชาบาล ร.ร.วัดมหรรณพาราม

พ.ศ. 2492 ครู ร.ร.วัดเสนา อ.หนองแค จ.สระบุรี

พ.ศ. 2500 ได้รับใบประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษมูล จ.สระบุรี

พ.ศ. 2506 ครู ร.ร.วัดเกาะลอย อ.หนองแค จ.สระบุรี, ครู ร.ร.วัดสหมิตรมงคล อ.หนองแค, ครู ร.ร.เทศบาลนาเริ่งราษฎร์บำรุง อ.หนองแค แล้วโอนเป็นครูเทศบาลหนองแค สำนักปลัดเทศบาล กองราชการส่วนท้องถิ่นส่วนการปกครอง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย จ.สระบุรี

พ.ศ. 2517 ครบเกษียรอายุ 60 ปี เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2517

คุณพ่ออุทิศ พุ่มพูน สมรสกับ คุณแม่แสวง พุ่มพูน มีบุตร-ธิดารวม 10 คนด้วยกันคือ

1. นางเก็จวลี สมรสกับ นายรอเจอร์ เคโมสคี
2. นายนครชัย สมรสกับ นางสุนันทา พุ่มพูน
3. นายปรัชญา สมรสกับ นางเจนจิรา ศาติคุป
4. นางเบญจพร สมรสกับ พ.ท.เจตน์ ภาษิต
5. นายวิทยาพร สมรสกับ นางเพ็ญศรี
6. พระครูวินัยธรธนากร จำพรรษาอยู่ที่จิตตภาวันวิทยาลัย
7. ด.ต.อริยะ สมรสกับ นางชลลดา พุ่มพูน
8. นายสกลทอง พุ่มพูน (ถึงแก่กรรม)
9. พ.ต.ไตรรงค์ สมรสกับ นางณัฐกานต์ พุ่มพูน
10. ด.ช.ปฏิมากรณ์ พุ่มพูน (ถึงแก่กรรม)

ได้เข้ารับรักษาตัวที่โรงพยาบาลทหารผ่านศึก เป็นเวลา 5 วัน และได้ถึงแก่กรรมในวันเสาร์ที่ 19 ธันวาคม 2541 ด้วยโรคทางเดินหายใจ และโรคกระเพาะอาหารอักเสบ เวลา 11.15 น. ด้วยอาการสงบในห้อง ไอ.ซี.ยู รวมอายุได้ 83 ปี ขอให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อไปสู่สุขติภูมิด้วยเทอญ

เครื่องหมายของคนดี

กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ

มูลนิธิอภิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ท่าพระจันทร์

กรุงเทพมหานคร

โทร. ๒๒๑๕๘๑๘, ๒๒๒๑๙๗๙, ๒๒๒๘๐๐๔

ส.ค.ส.

อภินันทนาการ

แด่ ....

....

....

จาก ....

......./......./.......

เมื่อแก่เฒ่าหวังเจ้าเฝ้ารับใช้
เมื่อป่วยไข้หวังเจ้าเฝ้ารักษา
เมื่อยามจะต้องตายวายชีวา
หวังลูกช่วยปิดตาเมื่อสิ้นใจ

พระราชนิพนธ์ของ ร. ๖

คำปรารภ

ในยุคปัจจุบันนี้ เราท่านทั้งหลายมักจะได้ยินคำปรารภของท่านผู้ใหญ่ ถึงเรื่องความเสื่อมโทรมทางจิตใจกันหนาหูขึ้น โดยเฉพาะเรื่องของ **ความกตัญญูกตเวที** ในยุคปัจจุบันนี้กำลังเสื่อมทรามไปตามลำดับ อันนี้เราจะสังเกตได้จากความประพฤติของเด็กในสมัยนี้ ที่มีต่อมารดาบิดา ครูอาจารย์ ตลอดจนผู้ที่มีพระคุณ รู้สึกว่ามีความเคารพในท่านเหล่านั้นน้อยเหลือเกิน คนชราถูกทอดทิ้งไม่เอาธุระในการเลี้ยงดู มีมากขึ้น ทั้ง ๆ ที่ท่านทั้งหลายเหล่านั้น ต่างก็มีลูกหลานกันมาทั้งนั้น แต่ก็พึ่งพาอาศัยไม่ได้ สถานสงเคราะห์คนชราจึงหนาแน่นด้วยบุคคลที่ไร้ญาติขาดมิตรมากขึ้น ตามสถาบันการศึกษาปรากฏว่ามีนักเรียนทำร้ายร่างกายครูบ่อยครั้ง ศิษย์ฆ่าอุปัชฌาย์จนตายเพราะเห็นแก่เงินเพียงไม่กี่บาท เรื่องเหล่านี้นำความเศร้าสลดใจมาสู่เราอยู่เสมอ

ที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร ข้าพเจ้าคิดว่าเพราะเรามิได้ปลูกฝังคุณธรรมอันดีงาม ดังที่โบราณประเพณีเคยปฏิบัติกันมาคือเรื่องความ **"กตัญญูและกตเวที"** นั่นเอง คุณธรรมทั้งสอง

ประการนี้ ปัจจุบันเราไม่ค่อยได้พร่ำสอนเด็กเราเท่าไรนัก ฉะนั้น จึงปรากฏว่า ความประพฤติของคนเรา จึงเสื่อมทรามลง ท่านทั้งหลายโปรดได้คิดดูเถิดว่า คนเรา ถ้าขาดคุณธรรมทั้งสองประการนี้แล้ว ชีวิตของเขาจะเป็นอย่างไร สงคมมนุษย์เราจะเป็นอย่างไร ในยุคที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราได้อุบัติขึ้นในโลก ก็ได้พร่ำสอนคุณธรรมทั้งสองประการนี้อยู่เสมอ และเป็นที่น่าอัศจรรย์ว่าในยุคนั้นเอง ก็ได้มีนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ได้อุบัติขึ้นในประเทศจีนไล่เลี่ยกันกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และท่านผู้นี้ก็ได้พร่ำสอนให้ชนชาติจีน ปฏิบัติธรรมทั้งสองข้อนี้เหมือนกัน ท่านผู้นั้นคือ "ขงจื๊อ" อย่างไรเล่าท่าน

ชนชาติจีนจึงมีนิทานเล่าให้เด็กฟังจนฝังใจถึงเรื่องความกตัญญูและกตเวทีมากมายหลายสิบเรื่องด้วยกัน ที่มีชื่อในหมู่คนไทยเราก็คือเรื่อง "**ยี่จับสี่เห่า**" คือคนที่กตัญญูยี่สิบสี่คน แปลสู่พากย์ภาษาไทยโดยคุณพระเจนจีนอักษร ในหมู่ชนชาติจีนก็มีความเคารพนับถือในบุคคลทั้งยี่สิบสี่คนนี้มาก ส่วนในพระพุทธศาสนาก็ได้มีตัวอย่างของคนที่กตัญญูกตเวทีมากเหมือนกัน โดยเฉพาะที่ได้รับการยกย่องเป็นพิเศษ คือพระสารีบุตรเถรเจ้า แต่เราไม่ค่อยได้นำมาสอนหรือเล่าให้เด็ก ๆ ฟังกันเท่าไรนัก จึงปรากฏว่าเด็ก ๆ ไม่ค่อยจะซาบซึ้งในธรรมทั้งสองข้อนี้ ข้าพเจ้า

จึงเขียนเรื่องนี้ขึ้น เพื่อปลูกฝังคุณธรรมทั้งสองข้อนี้ลงสู่จิตใจทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ โดยเขียนให้อ่านแบบง่าย ๆ เพื่อให้ท่านทั้งหลายได้พิจารณาหาเหตุผลจากธรรมทั้งสองข้อนี้ และหวังใจว่าท่านทั้งหลายคงจะได้ช่วยกันปลูกฝังคุณธรรมเหล่านี้ลงสู่จิตใจของเด็กมากขึ้น

เรื่องนี้ข้าพเจ้าเขียนขึ้นยังไม่สมบูรณ์เพราะข้าพเจ้ายังต้องการข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมทั้งสองนี้อีกมาก ฉะนั้นถ้าท่านผู้ใดมีประสบการณ์ของชีวิตเกี่ยวกับธรรมทั้งสองข้อนี้ โปรดได้เล่าให้ข้าพเจ้าทราบด้วยเพื่อนำมาเป็นหลักฐานยืนยัน ถึงผลของการปฏิบัติธรรมทั้งสองข้อนี้ ตลอดทั้งโทษของการขาดคุณธรรมทั้งสองนี้เป็นอย่างไร ขอท่านทั้งหลายที่มีประสบการณ์ของชีวิตมาก ๆ เล่าสู่กันฟังบ้าง โดยเขียนติดต่อมาให้ข้าพเจ้าทราบ ตามที่อยู่ข้างล่างนี้ ข้าพเจ้าจะขอบคุณมาก ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์และจรรโลงศีลธรรมทั้งนี้ให้ถาวรต่อไป

(กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ)

คณะ ๒๕ วัดมหาธาตุ ฯ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพ ฯ

พ่อแม่ผู้เป็นบัณฑิต
ย่อมปรารถนาลูกที่ดีกว่า หรือเสมอเท่าท่าน
ไม่ปรารถนาลูกเลวผู้ทำลายวงศ์ตระกูล
ลูกคนใด
ใกล้ชิดพระรัตนตรัย มีศรัทธา รักษาศีล
รู้จักประโยชน์แห่งการเสียสละ
ปราศจากความตระหนี่หวงแหน
ลูกคนนั้น
ย่อมเด่นสง่า ท่ามกลางผู้คนในโลก
ดุจ พระจันทร์
พอพ้นจากเมฆหมอก
ก็งามเด่นสง่ากลางท้องฟ้า ฉะนั้น

"ตโยปุตตสูตร"
ขุ. อิติ. ๒๕/๒๗๘

เครื่องหมายของคนดี

กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ

๑

พระคุณพ่อแม่ : หนี้ชีวิต

เมื่อวิญญาณ หยั่งลงสู่การปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา ชีวิตของเราต้องอาศัยอะไรอีกหลาย ๆ อย่างเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงพิทักษ์รักษาจึงดำเนินมาด้วยความสวัสดี ผู้ที่เป็นภาระต่อการเกิดของเราเป็นคนแรกก็คือมารดา เพราะทุกคนต้องอาศัยครรภ์มารดาเป็นแดนเกิด ถ้าไม่มีมารดาแล้วก็เกิดไม่ได้ เมื่อเราหยั่งลงสู่การปฏิสนธิในครรภ์แล้ว ผู้ที่เป็นมารดาคือเจ้าของครรภ์นั้น ก็หาได้เกิดความรังเกียจแต่อย่างใดไม่ เต็มใจให้เราอยู่อย่างผาสุก ทั้งยังให้ความปลอดภัยด้วยการระมัดระวังการเป็นอยู่อย่างวิเศษสุดอีกด้วย

ท่านทั้งหลายพึงใช้วิจารณญาณดูว่า เราจะไปอาศัยบ้านใครอยู่อู่ใครนอนอย่างสะดวกสบายในโลกนี้กว่าครรภ์ของมารดาเรามีบ้างไหม ไม่ต้องอื่นไกลดอก เพียงแต่จะไปขอพักแรมในโรงแรมสักคืนเราก็ยังต้องแสดงบัตรประจำตัว จะต้องขอ

อนุญาตก่อนจึงจะเข้าไปได้ และเมื่อเข้าไปแล้วก็ยังจะต้องเสียค่าบำรุงที่อยู่อีกหลายสิ่งหลายอย่าง แต่เวลาเรามาปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา เราได้เคยมาขออนุญาตต่อมารดาของเราหรือเปล่า ขออาศัยเกิดหน่อยเถอะ จะพักแรมอยู่ในครรภ์เพียงเก้าเดือนเท่านั้น แล้วก็จะออกไปตามเงื่อนไข

เราทุกคนที่เกิดมา ไม่เคยไปขออนุญาตก่อนเลย เรามาอย่างไม่มีเงื่อนไข ทั้งผู้ให้อาศัยก็ไม่เคยรู้จักหน้าตาเลยว่าเป็นอย่างไร มาจากภพภูมิไหน ๆ ก็ไม่ทราบ แต่ผู้ที่เป็นมารดาก็เต็มใจรับอย่างเมตตากรุณา ทั้ง ๆ ที่ท่านต้องลำบากร่างกายในระหว่างเราอยู่ในครรภ์ ท่านต้องอดเปรี้ยว อดหวาน อดมันอดเค็ม ต้องประคับประคองครรภ์อยู่เก้าเดือน ครั้นเมื่อคลอดออกจากครรภ์แล้ว ยังจะต้องเป็นภาระให้แก่คนอีกมากมายหลายชีวิตด้วยกัน เริ่มตั้งแต่ผดุงครรภ์ผู้ทำคลอด บิดา ญาติพี่น้อง ต่างต้องโกลาหลเพราะการเกิดของเรา เมื่อคลอดออกจากครรภ์ของมารดาแล้ว ท่านยังต้องเลี้ยงเรา จนกว่าเราจะเติบโต พึ่งตัวเองได้ และสามารถยืนด้วยเท้าของตนเองอย่างนี้

ถ้าคนเราทุกคนนึกย้อนหลังไปอย่างนี้ ข้าพเจ้าคิด

ว่าทุกคนจะไม่กล้าเนรคุณต่อผู้เป็นมารดาบิดาและผู้มีคุณทุก ๆ คน ทั้งจะทราบถึงภาระหน้าที่ที่เราทุกคนจะต้องปฏิบัติแก่โลกนี้ มีมากมายจนกระทั่งตลอดชีวิตเราก็ใช้ไม่หมด ดังที่โบราณาจารย์ท่านกล่าวว่า

"ถึงจะเอาแผ่นดินทั้งหมดมาม้วนเป็นปากกา
เอาแผ่นฟ้ามาเป็นกระดาษ
เอาน้ำในมหาสมุทรมาเป็นน้ำหมึก
จารึกพระคุณของแม่ก็ไม่พอ"

เราทุกคนเกิดมาต้องเป็นหนี้บุญคุณต่อคนอีกมากมายหลายคนนัก เริ่มตั้งแต่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ไปตามลำดับชีวิตแห่งการเป็นอยู่ในลักษณะที่เป็นลูกหนี้ และจะต้องเปลื้องหนี้พระคุณเหล่านี้ตลอดชีวิต

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงได้สอนถึงเรื่องคุณธรรมอันสัตว์จะพึงปฏิบัติต่อกัน เพื่อความผาสุกของหมู่สัตว์เองอยู่สองข้อ คือ กตัญญู และ กตเวที

พระพุทธองค์ทรงสอนให้เราทุกคนเป็นผู้รู้คุณของผู้มีคุณ ที่เรียกว่า "กตัญญู" ซึ่งแปลว่ารู้คุณ และสอนให้เราตอบแทนคุณแก่ผู้มีคุณ ที่เรียกว่า "กตเวที" ซึ่งแปลว่าตอบแทนคุณแก่ผู้มีพระคุณ

ความคิดของคนที่จัดว่าคิดดีนั้น จะต้องคิดอย่างนี้เสียก่อน ถ้าคนใดมิได้คิดถึงคุณที่ผู้อื่นได้กระทำแก่ตน และมิได้คิดตอบแทนคุณแก่ผู้ที่มีพระคุณแก่ตนแล้ว คน ๆ นั้นก็จัดว่าเป็นคนไม่ดี มีระดับจิตใจต่ำกว่าเดรัจฉานบางจำพวกเสียอีก

คุณธรรมทั้งสองประการนี้ ท่านทั้งหลายบางท่านอาจจะคิดว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ได้ ความจริงแล้วถ้าไม่คิดให้ซึ้งเราก็อาจจะเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย เพราะตามปกติคนส่วนมากมักจะมองเรื่องการบำเพ็ญคุณธรรมว่า เป็นเรื่องเล็กน้อยอยู่แล้ว เช่น การรักษาศีล การฟังธรรม การบริจาคทาน ตลอดจนการไปวัดวาอารามว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยของชีวิต ส่วนเรื่องสำคัญของชีวิตนั้นคือการกระเสือกกระสนแสวงหาอาหารเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง การแสวงหาเกียรติยศชื่อเสียง การแสวงหาอำนาจ เมื่อคนเราส่วนมากมีความรู้สึกอย่างนี้ คุณธรรมทั้งสองประการนี้จึงหมด

ความหมายไป พระพุทธองค์จึงตรัสว่า คนที่หาได้ยากอย่างยิ่งนั้นก็คือคนกตัญญูและกตเวที

เพราะบางคนที่มีแต่เพียงกตัญญูอย่างเดียวหมายความว่า รู้แต่ว่ามารดาบิดา ครูบาอาจารย์เป็นผู้มีพระคุณ แต่การที่จะตอบแทนคุณนั้นมีน้อยเต็มที เพราะมีปัญหาชีวิตที่เขาเหล่านั้นจะรับผิดชอบมากมาย เป็นต้นว่า ลูกบางคนรู้คุณของมารดาบิดาเหมือนกัน แต่ไม่มีโอกาสที่จะตอบแทนได้ เช่นบางคนก็อ้างความจำเป็นในชีวิต โดยอ้างว่าเงินทองที่จะส่งเสียเลี้ยงดูบิดามารดาไม่มี ลำพังตัวเองก็เลี้ยงเกือบจะไม่รอดแล้ว หรือมิฉะนั้นบางคนก็อ้างความจำเป็นทางครอบครัวว่า จะต้องเลี้ยงเมียกันต่อไป เลยหมดโอกาสได้เลี้ยงดูมารดาบิดาอย่างนี้ก็มี เพราะคนเราส่วนมากมีความเข้าใจในเรื่องกตัญญูกตเวทีอย่างนี้เอง จึงทำให้บางคนหมดโอกาสที่จะได้ตอบแทนคุณมารดาบิดา ครู อาจารย์

คนใดมีความสามารถ แต่ไม่เลี้ยงมารดาหรือบิดาผู้แก่เฒ่า ผ่านวัยหนุ่มสาวไปแล้ว ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม

คนใดหยิ่งเพราะชาติ หยิ่งเพราะทรัพย์ และหยิ่งเพราะโคตร ย่อมดูหมิ่นญาติของตน ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม

บุคคลใดแลไม่รู้จักบุญคุณของพ่อ – แม่ และผู้มีพระคุณ บุคคลนั้นเปรียบเหมือนกองมูตรคูถ ที่เป็นสิ่งปฏิกูลแก่ชาวโลก และเป็นที่รังเกียจของผู้ที่พบเห็น

๒

เครื่องหมายของคนชั่ว

ยิ่งในยุคที่กำลังเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งนี้ ก็ย่อมจะมีทั้งคุณและมีทั้งโทษ โดยเฉพาะในด้านจิตใจของมนุษย์ในยุคนี้ก็เปลี่ยนแปลงไปมากซึ่งอาจจะเป็นเพราะสิ่งแวดลอมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยก็ได้ เพราะสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลอย่างเหลือหลายในเมื่อมนุษย์ถูกอิทธิพลภายนอกครอบงำเท่าไร อิทธิพลภายในก็หมดไปมากขึ้นเท่านั้น ความเจริญภายนอกมีมากขึ้นเท่าไร ความเจริญภายในก็มีน้อยลงเท่านั้น

ที่ว่าอิทธิพลภายนอกมีมากนั้น คือยุคนี้วัตถุเจริญมาก มนุษย์เราสามารถที่จะเดินทางไปสู่โลกอื่นได้แล้ว เมื่อวัตถุเจริญมากขึ้นเท่าไร คนก็นิยมในวัตถุกันมากขึ้นเท่านั้น เมื่อนิยมวัตถุมาก จิตใจซึ่งเป็นนามธรรมก็หมดความสำคัญไปมาก เหตุผลที่เราจะพิสูจน์นี้ไม่ยากอะไร คือให้สังเกตดูว่ายุคนี้คนทำความชั่วเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุภายนอกกันมาก คนที่ตกเป็นทาสของ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส จึงประกอบความชั่วได้ง่าย โดยไม่มี

ความละอาย ขอแต่เพียงอย่างเดียวว่า ให้ฉันมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบายก็แล้วกัน ความละอายต่อบาป ความเกรงกลัวต่อบาปจึงไม่เกิดขึ้น

นี่แหละที่เรียกว่า ทำชั่วลงไปเพราะถูกอิทธิพลภายนอกมาครอบงำ อิทธิพลภายในคือธรรมะที่หักห้ามใจมิให้คิดชั่วก็เลยหมดอำนาจลง เมื่อธรรมะหมดอำนาจไปจากใจคนเท่านั้น คนเราทุกคนก็ประกอบกรรมชั่วได้อย่างสบาย หมดความละอาย หมดความเกรงกลัวต่อผลแห่งการกระทำชั่วนั้น

นักปราชญ์ทั้งหลาย ท่านจึงประชุมวิจารณ์กันบ่อยครั้งว่า เพราะเหตุใดศีลธรรมจึงเสื่อมไปจากใจของคนมาก และนักปราชญ์ทั้งหลายก็ให้เหตุผลว่า เพราะยุคนี้วัตถุเจริญมาก จิตใจคนจึงเสื่อมไป พิจารณาดูแล้ว คล้ายกับวัตถุนี้มีอิทธิพลกว่าจิตหรือมิฉะนั้นเจ้าวัตถุนี้ก็คงจะชั่วช้าเลวทรามมาก เมื่อผู้ใดไปสาละวนแล้วก็กลายเป็นคนชั่วช้าเลวทรามหมด ซึ่งอันที่จริงวัตถุนั้นหาได้ดีและชั่วไม่ ความดีความชั่วไม่ใช่อยู่ที่วัตถุ เพราะถ้าความดีความชั่วอยู่ที่วัตถุแล้ว คนที่แต่งตัวสวย ๆ โก้ ๆ ก็เป็นคนดีทั้งนั้น คนที่ไม่แต่งตัว คนที่ไม่สวยไม่โก้ ก็เป็นคนชั่วทั้ง

นั้น ผลสุดท้ายคนเราทุกคนก็ไม่จำเป็นต้องมีศาสนาสำหรับเอาไว้อบรมจิตใจ เพียงแต่สร้างร้านเสริมสวยมาก ๆ สร้างบ้านหลังโต ๆ ขี่รถคันใหญ่ ๆ ก็พอ เป็นคนดีได้แล้ว

ถึงคราวที่จะชำระล้างความชั่ว ก็ไม่ยากเย็นอะไร เอาน้ำมาล้างเสียก็หาย หรือไปเข้าสถานที่อาบน้ำ ให้หนูน้อย ๆ นวดให้ ถูหลังให้ ถูตัวให้ ความชั่วก็จะหมดไป และก็ประพรมน้ำหอมอย่างดี แค่นี้ความดีก็ฟุ้งขจายไปหมดแล้ว ไม่ช้าก็คงจะเกิดโฆษณาว่าผงซักฟอกยี่ห้อนั้น สามารถขจัดความชั่วช้าของคนได้มาก แล้วก็โฆษณากันว่า น้ำหอมยี่ห้อนี้เพิ่มความดีได้มากแผ่ขยายไปได้ไกลอย่างนี้เป็นต้น วิทยุ หนังสือพิมพ์ก็คงจะได้ค่าโฆษณามากขึ้นไปอีก รายการทุก ๆ รายการก็มีแต่เสียงโฆษณาสินค้าเหล่านี้ ห้างร้านเสริมสวยทั้งหลายก็คงจะโฆษณากันเกร่อไปว่า ขอเชิญไปเสริมสร้างความงามและความดีที่ร้านนั้นร้านนี้กันเถิดแล้วท่านจะสวยงามจะเพียบพร้อมด้วยความดี พร้อมกันนั้นเสียงโฆษณาธรรมะว่า ขอเชิญไปฟังเทศน์ ฟังปาฐกถาหรือเจริญภาวนา เพื่อชำระจิตใจให้ผ่องใส ก็คงจะเงียบหายไปในไม่ช้า วัดวาอารามก็คงจะเงียบเหงาปราศจากผู้คน จะมีคน

มาวัดก็เห็นจะเป็นตอนเมื่อฌาปนกิจศพเท่านั้น

ซึ่งความเป็นจริงแล้ว วัตถุย่อมจะไม่ดีไม่ชั่ว ความดีความชั่วอยู่ที่ใจคนต่างหาก ไม่ใช่อยู่ที่วัตถุ วัตถุนั้น ถ้าเรารู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์ ถ้าไม่รู้จักใช้ก็ให้โทษ ยกตัวอย่างเช่น มีด เรารู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์เพราะสามารถใช้ผ่าตัดอะไรต่าง ๆ ได้ แต่ถ้าไม่รู้จักใช้เราอาจจะเอามีดไปเป็นอุปกรณ์ในการกระทำปาณาติบาตก็ได้ พลังงานปรมาณู ถ้ารู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์ต่อการทุ่นแรงงานมนุษย์มาก เป็นไปเพื่อสันติ ถ้าไม่รู้จักใช้ ก็เป็นโทษต่อมนุษยชาติอย่างมหันต์ทีเดียว

ฉะนั้น การที่จิตใจของคนไม่มีศีลธรรมนั้น ไม่ใช่เป็นเพราะความเจริญของวัตถุ ไม่ใช่เป็นเพราะอิทธิพลของวัตถุอย่างเดียว แต่เป็นเพราะมนุษย์เราไม่อบรมจิตใจให้มีคุณธรรมสูง ให้แข็งแกร่งในการต่อต้านกับความชั่วต่างหาก จิตใจของมนุษย์จึงต้องตกเป็นทาสของความชั่วร้ายอย่างถอนตัวเกือบไม่ขึ้น

ครั้งหนึ่งได้เคยปรากฏเป็นข่าวอันเกรียวกราว ว่ามีนักศึกษาผู้หนึ่ง ศึกษาอยู่ในขั้นอุดมศึกษา ได้แสดงความเห็นออกมาว่า บุญคุณของมารดาบิดาไม่มี เพราะมารดาบิดานั้น มิได้ตั้งใจให้เราเกิดมา ท่านหาความสนุกสนานเพลิดเพลินกันสองคน

ส่วนเราเป็นผลพลอยได้อย่างไม่เต็มใจต่างหาก ตลอดจนบุญคุณครูบาอาจารย์ก็ไม่มี ท่านสอนเราก็เพราะเห็นแก่เงินเดือนต่างหาก หรือเพราะเราจ้างท่านมาสอนต่างหาก ถ้าเราไม่จ้างท่านก็คงไม่มาสอน เพราะฉะนั้น ถ้าครูทำอะไรให้เราไม่พอใจแล้วก็แสดงความไม่พอใจลบหลู่ดูหมิ่นไม่เชื่อฟัง

บางคนก็คิดว่าที่ทุกคนเติบโตมาได้ ก็มิใช่ว่ามารดาบิดาเป็นผู้เลี้ยงเราด้วยความเต็มใจ แต่เป็นเพราะกฎหมายบ้านเมืองคุ้มครองต่างหาก ถ้าท่านปล่อยเราตาย หรือฆ่าเราตาย ท่านก็มีความผิดทางคดีอาญา ฉะนั้นประเพณีโบราณที่สอนให้เรามีความกตัญญูกตเวทีนั้นเป็นเรื่องของความโง่เขลางมงาย ตลอดจนการทำบุญไหว้พระสวดมนต์ก็เรื่องของคนงมงายทั้งนั้น ไม่มีประโยชน์อะไร การบูชาเซ่นสรวงก็ไม่มีประโยชน์

บุคคลดังกล่าวนี้ปฏิเสธผลแห่งการกระทำทั้งหมด ทำดีก็ไม่มีผล ทำชั่วก็ไม่มีผล ท่านเรียกบุคคลเหล่านี้ว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิประเภทนัตถิกทิฏฐิ ความเห็นชนิดนี้ปฏิเสธผลแห่งการกระทำมีมานานแล้วทุกยุคทุกสมัย ความเห็นผิดอย่างนี้ ท่านกล่าวว่ามีโทษหนักกว่าการกระทำอนันตริยกรรมเสียอีก

คนประเภทนี้เราเรียกว่าเป็น อกตัญญู อกตเวที ในทางศาสนากล่าวว่าเป็นคนชั่ว เป็นภัยแก่โลก ไว้วางใจไม่ได้ ถ้ามนุษย์เราทั้งหมดมีความเห็นอย่างนี้ สังคมมนุษย์ก็ไม่ต่างจากสังคมปศุสัตว์บางจำพวก

เรื่องของคนอกตัญญู มีอยู่ในพระสุตตันตปิฎก เอกนิบาต ท่านได้เปรียบเทียบคนประเภทนี้ว่า เลวเสียยิ่งกว่าไม้ที่เขาทิ้งลอยไว้อยู่ในน้ำเสียอีก บาลีแสดงไว้ว่า

สจฺจํ กิเรวมาหํสุ นรา เอกจฺจิยา อธิ

กฏฺฐํ นิปฺผิวตํ เสยฺโย น เตฺวเวกจฺจิโย นโร

แปลว่า บัณฑิตกล่าวไว้ว่า เก็บไม้ที่ลอยน้ำขึ้นไว้บนบกดีกว่าเก็บคนอกตัญญูตกน้ำให้พ้นความตาย คำนี้เป็นความจริง

ที่ท่านกล่าวเช่นนี้ ก็เพราะการเก็บไม้ที่แห้งลอยน้ำมาเอาขึ้นไว้บนบกนั้น ย่อมมีประโยชน์หลายอย่าง อย่างน้อยที่สุดยังใช้ให้เป็นประโยชน์ในการหุงต้มอาหารได้ สำหรับติดไฟผิงในเวลาหนาวก็ได้ ตลอดจนยังใช้ประโยชน์อื่น ๆ ได้อีกหลายอย่าง แต่ว่าคนที่อกตัญญู ไม่รู้คุณของใครถึงแม้จะตกน้ำและมีผู้ช่วยให้ขึ้นมาจากน้ำได้ก็ไม่มีประโยชน์แก่ผู้ช่วย ทั้งยังให้โทษแก่ผู้ช่วยเสียอีก ในชาดกนี้ได้ยกตัวอย่างแสดงไว้เรื่องหนึ่งดังนี้

๓

ชาดก

เรื่องมีอยู่ว่า สมัยหนึ่งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ออกบวชเป็นฤาษีปลูกอาศรมอยู่ริมแม่น้ำสายหนึ่ง คืนวันหนึ่งในมัชฌิมยาม ได้มีเสียงคนร้องมาจากกลางน้ำ ฤาษีโพธิสัตว์ได้ยินเช่นนั้นก็แน่ใจว่า จะต้องมีคนตกน้ำและต้องการความช่วยเหลือ ท่านจึงรีบลงจากบรรณศาลาถือคบไฟส่องดูก็เห็นพระราชกุมารเกาะขอนไม้ลอยน้ำมา ท่านก็รีบเปลื้องผ้าว่ายไปกลางน้ำดึงขอนไม้เข้าฝั่งจนสำเร็จ ที่ขอนไม้นั้นนอกจากมีพระราชกุมารเกาะมาหนึ่งชีวิตแล้วยังมีสัตว์อีก ๓ ตัว คือ งู หนูและนกแขกเต้า เมื่อถึงฝั่งเรียบร้อยแล้ว ฤาษีก็จัดการก่อไฟให้สัตว์ทั้ง ๓ นั้นผิงเพื่อบรรเทาความหนาวก่อน แล้วจึงก่อให้พระราชกุมารทีหลัง ทั้งนี้ปรากฏว่าสัตว์ทั้ง ๓ ชีวิตนั้นได้ถูกพายุฝนพัดตกลงมาในน้ำและได้อาศัยขอนไม้มาตลอด ส่วนพระราชกุมารนั้นมาเล่นน้ำกับบริวารแล้วถูกปล่อยมากับกระแสน้ำ

เมื่อฤาษีก่อไฟให้สัตว์ทั้ง ๔ ผิงจนอบอุ่นแล้วก็จัดหาอาหารมาให้ แต่ได้จัดให้สัตว์ทั้ง ๓ กินเสียก่อน แล้วจึงจัดให้พระราชกุมารภายหลัง พระราชกุมารก็น้อยพระทัยว่าฤาษีนี้ดูถูกตนมาก เห็นสัตว์เดรัจฉานดีกว่าตนจึงผูกอาฆาตพระฤาษีไว้ ครั้นอยู่ต่อมาถึง ๓ วันน้ำก็แห้งลง งูจึงบอกกับฤาษีว่า พระผู้เป็นเจ้ามีพระคุณต่อข้าพเจ้ามากเหลือเกินที่ได้ช่วยชีวิตและให้ความสบาย เมื่อชาติก่อนข้าพเจ้าเกิดเป็นเศรษฐีและได้ฝังทรัพย์เอาไว้ ๔๐ โกฏิในที่แห่งหนึ่ง ครั้นเวลาใกล้จะตาย ข้าพเจ้ามีจิตผูกพันเป็นห่วงในทรัพย์เหล่านี้ เมื่อตายจึงได้เกิดมาเป็นงู ฉะนั้นถ้าพระผู้เป็นเจ้าต้องการจะใช้ทรัพย์สินเมื่อใด บอกข้าพเจ้าขอยกให้ทั้งหมด บอกดังนี้แล้วก็ลาไป

หนูก็กล่าวขึ้นว่า พระผู้เป็นเจ้ามีอุปการะคุณแก่ข้าพเจ้ามาก เมื่อชาติก่อนข้าพเจ้าเกิดเป็นเศรษฐีเหมือนกัน ข้าพเจ้าได้ฝังทรัพย์ไว้ ณ ที่แห่งหนึ่ง ๓๐ โกฏิเมื่อเวลาใกล้จะตาย ข้าพเจ้ามีจิตผูกพัน เป็นห่วงในทรัพย์นี้มาก จึงได้ไปเกิดเป็นหนูอยู่ในที่ฝังทรัพย์นั้น เมื่อน้ำท่วมที่อยู่ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงถูกกระแสน้ำ

พัดมา ฉะนั้นถ้าท่านต้องการทรัพย์เมื่อใดจงบอกข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะยกทรัพย์ทั้งหมดให้ แล้วก็ลาฤาษีไป

นกแขกเต้าก็บอกขึ้นว่า ข้าพเจ้าได้อาศัยอยู่ที่ใต้ต้นไม้ต้นหนึ่งทางต้นน้ำโน้น เมื่อมีพายุฝนขึ้น ข้าพเจ้าก็ตกน้ำจนขนเปียกทั้งตัวไม่อาจบินได้ จึงเกาะขอนไม้ลอยมาจนพบพระผู้เป็นเจ้าเห็นและช่วยไว้ ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นหนี้พระคุณของท่านมาก ฉะนั้นถ้าพระผู้เป็นเจ้าต้องการข้าวสาลีมีสีแดงอันโอชารสเมื่อใดจงไปบอกข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะบอกกล่าวแก่ญาติของข้าพเจ้า ซึ่งนับจำนวนมากมายหลายแสนตัว ให้ช่วยกันคาบเอารวงข้าวสาลีมีสีแดงอันโอชารสมาถวายพระผู้เป็นเจ้า กล่าวดังนี้แล้วก็ลาไป

ฝ่ายพระราชกุมารก็คิดว่า เราจักลวงฤาษีนี้ไปสู่บ้านเมืองของเราแล้วก็จะฆ่าเสีย เพราะแค้นที่ดูหมิ่นตน เมื่อคิดดังนี้แล้วจึงกล่าวขึ้นว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า เมื่อข้าพเจ้าได้เสวยราชสมบัติแล้ว จะอุปถัมภ์พระผู้เป็นเจ้าด้วยปัจจัย ๔ ทุกประการ บอกดังนี้แล้วก็ลากลับเมือง

จากนั้นฤาษีก็เดินทางไปยังกรุงพาราณสี เพื่อจะทดสอบพระราชกุมารว่า จะมีความกตัญญูกตเวทีหรือไม่ และได้แวะ

พักที่พระราชอุทยาน พอรุ่งเช้าก็เข้าไปบิณฑบาตในพระนคร พระราชกุมารเมื่อเดินทางกลับถึงพระนครแล้ว ก็ได้ขึ้นเสวยราชสมบัติ วันนั้นเสด็จออกเลียบพระนครตอนเช้าก็ทอดพระเนตรเห็นพระฤาษีแต่ไกล จำได้ ยังแค้นฤาษีไม่หายที่เห็นสัตว์ทั้ง ๓ สำคัญกว่าตน พระราชกุมารจึงสั่งให้ราชบุรุษจับดาบฆ่าเสียเพราะเป็นคนโกง ถ้าจะเข้ามาขอสิ่งใดกะเราเป็นแน่ พวกเจ้าจงอย่าให้คนกาลกิณีนี้มาพบเรา จงมัดมือไพล่หลังเฆี่ยนให้เต็มที่แล้วนำไปตัดศีรษะที่นอกพระนครเอาหลาวเสียบประจานไว้ พวกราชบุรุษได้ฟังพระราชโองการดังนี้ ก็รีบลงมือทันทีกรูเข้าจับฤาษีมัดแล้วเฆี่ยนตี ขณะที่กำลังเฆี่ยนอยู่นั้นฤาษีได้กล่าวขึ้นว่า "เขากล่าวกันว่าเก็บท่อนไม้ที่ลอยน้ำมาดีกว่าเก็บคนบางคนขึ้นจากน้ำนี้เป็นคำจริง" ทุกครั้งที่ถูกเฆี่ยน ฤาษีจะต้องพูดอย่างนี้ทุกครั้งไป จนราชบุรุษสงสัยจึงถามว่า เหตุใดท่านจึงพูดเช่นนั้น ฤาษีจึงเล่าความเป็นจริงให้ทราบตั้งแต่ต้นจนจบ ประชาชนชาวเมืองได้ทราบดังนั้น จึงพากันติเตียนพระราชกุมารอย่างมาก พร้อมใจกันจับราชกุมารฆ่า แล้วให้ฤาษีสึกออกเสวยราชย์ต่อไป เมื่อได้เสวยราชย์แล้วก็เดินทางไปหางู หนู นกแขกเต้า สัตว์ทั้ง ๓ นั้นถวายทรัพย์ให้ทั้งหมด ท้าวเธอก็นำสัตว์ทั้ง ๓ ไปเลี้ยงใน

พระราชวังโปรดให้ทำทะนานทองให้งูอยู่ ทำโพรงแก้วให้หนูอยู่ ทำกรงทองให้นกแขกเต้าอยู่

ในชาดกเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ไม่รู้บุญคุณของคนอื่นต้องประสบผลร้ายดังพระกุมารนั้น ผู้ที่รู้คุณคนย่อมได้ประสบความสุขความเจริญดังสัตว์ทั้ง ๓ นั้น ส่วนผู้ที่มีเมตตากรุณาย่อมได้รับผลดีเช่นฤาษี เพราะฉะนั้นทุกคนควรเป็นผู้มีเมตตากรุณา รู้จักบุญคุณของผู้อื่นที่กระทำไว้แก่ตน แล้วคิดตอบแทนคุณของผู้นั้นต่อไป

๔

เครื่องหมายของคนดี

พระพุทธองค์ตรัสว่า คนที่มีคุณธรรมทั้งสองประการ คือกตัญญูกตเวที เป็นคนดี การที่จะดูว่าใครดี ก็ให้ดูตรงนี้ มีภาษิตแสดงว่า

"นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา"

ความกตัญญูกตเวที เป็นนิมิตคือเครื่องหมายของคนดี

ฉะนั้นคนที่เราเรียกว่า "คนดี" นั้น จะต้องมีคุณธรรมทั้งสองประการนี้ คนอย่างนี้ไม่เป็นภัยแก่โลก ไม่เป็นภัยต่อสังคม เป็นที่พึ่งแก่สัตว์ได้

โลกของเราที่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีปกติสุขก็เพราะชาวโลกตั้งมั่นในกตัญญูและกตเวที คุณธรรมทั้งสองข้อนี้ มีอุปการะแก่ทุกคน เพราะชั่วชีวิตของคนเราที่เกิดมานี้ เราจะต้องอาศัยบุคคลอื่น ๆ อีกมาก ชีวิตของคนเราจึงเป็นไปได้ ทุกคนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่นในเบื้องต้นแห่งชีวิต

ของเรา เราต้องอาศัยมารดาบิดา เราจึงมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ด้วยความสุขสบาย ครั้นอยู่ต่อไปนาน ๆ เราเจริญเติบโตขึ้น มารดาบิดาก็แก่ชราลงทำอะไรไม่ไหว มารดาบิดาก็ต้องพึ่งพาอาศัยเราผู้เป็นลูกต่อไป ทุกคนต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่อย่างนี้

ทุกคนเกิดมาต้องเป็นผู้อาศัยคนอื่นมาก่อน แล้วจึงจะเป็นที่พึ่งอาศัยแก่ผู้อื่นในภายหลังต่อไป ชีวิตของคนที่ดีเป็นชีวิตที่ประเสริฐ ส่วนชีวิตของคนที่เอาแต่อาศัยผู้อื่นอย่างเดียว โดยที่ผู้อื่นมาอาศัยตนไม่ได้ ชีวิตอย่างนั้น เป็นชีวิตที่ไม่ประเสริฐ และบุคคลอย่างนี้หาความเจริญได้ยาก ทั้งในคดีโลกและคดีธรรม เพราะเป็นผู้ที่เอาเปรียบโลก เป็นกาฝากของโลก

●

๕

พระเถระผู้ตั้งมั่นอยู่ในกตัญญูกตเวที

ในสมัยพุทธกาลนั้น แม้แต่พระเถระผู้เป็นพระอรหันต์ก็ยังต้องประพฤติธรรมทั้งสองข้อนี้ เช่น พระสารีบุตรเถระเป็นต้น ท่านเป็นอัครสาวกฝ่ายขวาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระอรหันต์ ก่อนที่ท่านจะบวชในสำนักของพระพุทธเจ้านั้น ท่านได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิเถระ ในขณะที่พระอัสสชิกำลังออกบิณฑบาตตอนเช้า พระอัสสชิเถระได้แสดงถึงหลักคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียงย่อ ๆ ให้พระสารีบุตรฟังว่า

เย ธมฺมา เหตุปฺปภวา เตสํ เหตุํ ตถาคโต (อาห)
เตสญฺจ โย นิโรโธ จ เอวํ วาที มหาสมโณติ.

"ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้นพระมหาสมณะทรงสั่งสอนอย่างนี้"

เมื่อพระอัสสชิแสดงธรรมจบลง พระสารีบุตรก็ได้ดวงตาเห็นธรรมทันที คือเห็นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนแต่มีการดับไปเป็นธรรมดา จากนั้นจึงได้ขอบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า เมื่อท่านบวชแล้วไม่นานก็สำเร็จพระอรหันต์ ท่านทราบว่าพระอัสสชิอยู่ในทางทิศใด ก่อนที่ท่านจะนอน ท่านจะต้องหันหน้าไปทางทิศนั้น แล้วก็กราบไปทางทิศที่พระอัสสชิพักอยู่ และได้นอนหันศีรษะไปทางทิศนั้นเสมอ เป็นการแสดงความเคารพ และระลึกถึงคุณที่พระอัสสชิได้แสดงธรรมให้แก่ตน

อยู่ต่อมาอีกครั้งหนึ่ง ในสมัยที่พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน นครสาวัตถี ครั้งนั้นได้มีพราหมณ์แก่ผู้ยากจนคนหนึ่งศรัทธาในพระศาสนามาก ได้มาอาศัยอยู่เพราะเป็นคนอนาถา พราหมณ์เฒ่าผู้นี้ชื่อว่าท่านราธะ ท่านคอยปรนนิบัติรับใช้พระสงฆ์ทั่ววัด ด้วยการกวาดลานวัดบ้าง ถางหญ้าบ้าง กวาดกุฏิบ้าง แล้วก็อาศัยรับประทานข้าวก้นบาตรพระไปวันหนึ่ง ๆ

วันหนึ่งราธะพราหมณ์มีศรัทธาอยากจะบวชมาก ก็ไปหาพระสงฆ์ในวัดขอให้บวชเป็นพระภิกษุ แต่พระสงฆ์เหล่านั้น

ก็ไม่ยอมบวชให้เพราะเห็นว่าแก่มากแล้วปรนนิบัติพระสงฆ์ไปอย่างนี้ก็ได้รับผลบุญถมเถไป

เช้าวันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรวจดูอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลายว่ามีผู้ใดบ้างที่ควรแก่การบรรลุมรรคผล ก็ปรากฏในข่ายแห่งพระญาณว่า ราธะผู้นี้มีอินทรีย์แก่กล้าควรแก่การที่จะได้บรรลุอรหัตตผล จึงได้เสด็จไปโปรดตอนเช้า ในขณะนั้นราธะพราหมณ์กำลังกวาดลานวัด ถางหญ้าอยู่ พระพุทธองค์จึงตรัสถามว่า

"พราหมณ์! เธอเที่ยวทำอะไรอยู่ ?"

ราธะพราหมณ์กราบทูลว่า "ข้าพระองค์กำลังทำวัตรปฏิบัติแก่พระภิกษุทั้งหลายอยู่ พระเจ้าข้า"

พระพุทธองค์ตรัสถามต่อไปว่า "แล้วเธอได้รับการสงเคราะห์จากพระภิกษุเหล่านั้นบ้างหรือ ?"

ราธะพราหมณ์กราบทูลว่า "ได้พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ได้เพียงแต่อาหารเท่านั้น แต่ท่านไม่ให้ข้าพระองค์ได้บวช"

จากนั้นพระพุทธองค์จึงได้เรียกประชุมสงฆ์ แล้วตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย ใครระลึกถึงคุณของพราหมณ์ผู้นี้ได้บ้างมีบ้างหรือไม่ ?"

ในขณะนั้น พระสารีบุตรกราบทูลว่า "พระเจ้าข้า ! ข้าพระองค์ระลึกได้ เมื่อข้าพระองค์ออกบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์ พราหมณ์นี้ได้ให้คนถวายภิกษาหนึ่งทัพพีที่เขานำมาเพื่อตน ข้าพระองค์ระลึกถึงคุณของพราหมณ์ผู้นี้ได้"

พระพุทธองค์จึงตรัสว่า "สารีบุตร ! ก็การที่เธอเปลื้องพราหมณ์ผู้มีอุปการะที่ได้กระทำมาแล้วอย่างนี้ให้พ้นจากทุกข์ไม่ควรหรือ ?"

พระสารีบุตรกราบทูลว่า "ควรแท้พระเจ้าข้า ! ข้าพระองค์จักให้เขาบวช" แล้วพระสารีบุตรก็บวชให้ นี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมของพระสารีบุตร ที่ไม่ลืมคุณของผู้อื่นที่มีต่อท่าน แม้ว่าจะเพียงเล็กน้อยเท่านั้นก็ยังคิดตอบแทน

๖

นิทานจีน

มีนิทานจีนอยู่เรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นนิทานที่สอนถึงเรื่องความกตัญญูไว้ได้ดีมาก เป็นนิทานเก่าแก่ จีนนำมาเล่าสู่กันฟังคงจะเป็นประโยชน์ และเป็นตัวอย่างอันดีแก่บรรดาผู้เป็นลูกทุกคนที่กำลังทอดทิ้งพ่อแม่

๖.๑

ในประเทศจีน ที่เมืองซัวไซไถ่หงวนฮู มีครอบครัวอยู่ครอบครัวหนึ่ง ในครอบครัวนี้มีเพียงสามคนเท่านั้น คือมีพ่อแม่ และลูกชายซึ่งเติบโตเป็นหนุ่มเต็มตัว ลูกชายชื่อฮู แซ่เอียรวมเรียกชื่อเด็กหนุ่มผู้นี้ว่าเอียฮู อยู่ต่อมาพ่อบ้านคือบิดาของเอียฮูตายลง ทิ้งภรรยาและลูกไว้เผชิญหน้ากับชะตาชีวิตตามลำพังเท่านั้น

มารดาของเอียฮูเป็นคนชราอายุมากแล้ว ทำงานอะไรก็ไม่ไหว ครอบครัวนี้มีอาชีพในการทำนา มีนาอยู่ทั้งหมด ๕๐ ไร่

เมื่อพ่อตายลง เอี๋ยฮู เด็กหนุ่มก็ต้องทำนาแทนพ่อต่อไป ส่วนนางผู้เป็นมารดานั้นเล่า ก็แก่เฒ่า ทำนาไม่ไหวเสียแล้ว นางจึงอยู่เฝ้าบ้านทำงานในบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปตามประสาคนแก่ เอี๋ยฮูเด็กหนุ่มผู้นี้หาได้มีความกตัญญูต่อแม่ของตนไม่ เอาแต่เที่ยวเตร่เฮฮา มารดาว่ากล่าวไม่ได้ ทำอะไรก็เอาแต่ใจตัวเอง

นางมีความคับแค้นใจเป็นอันมาก เพราะนางมีบุตรชายคนเดียว ก็หวังที่จะฝากผีฝากไข้ แต่ลูกชายมีความประพฤติตนไม่ดี การทำนาหรือก็ไม่เกิดผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย บางปีฝนก็แล้ง บางปีฝนก็มาก จนน้ำท่วมนาเกิดความเสียหาย นางก็ไม่ปริปากพูดอะไรให้ลูกต้องกระทบกระเทือนใจ เมื่อนางคิดถึงบุตรก็ได้แต่นั่งร้องไห้เพียงคนเดียว สามีผู้เป็นคู่ชีวิตก็จากนางไปเสียแล้ว นางมีความว้าเหว่และทุกข์ใจมาก แต่ก็สู้อดทนเพราะความรักลูก

เอี๋ยฮูผู้ทำนาได้ข้าวปลาไม่สมบูรณ์เหมือนคนอื่นเขา ทั้ง ๆ ที่นาก็มีถึง ๕๐ ไร่ แต่ผลที่ได้รับกลับไม่พอกิน เด็กหนุ่มผู้นี้ก็หาได้คิดเฉลียวใจไม่ว่า เป็นเพราะเหตุใด เขาคิดแต่เพียงว่าเป็นคราวเคราะห์ของเราเองจึงทำให้ได้ผลไม่บริบูรณ์ หาได้คิดไม่ว่าเป็นเพราะตัวเองขาดความกตัญญูกตเวทีต่อแม่ผู้มีพระคุณ

๖.๒

ณ เมืองเสฉวน ได้มีพระเถระรูปหนึ่ง ชื่อ บ่อจี๊ไต้ซือ เป็นผู้สำเร็จฌานอภิญญา เจริญอิทธิบาทภาวนา เป็นผู้มีอายุยืน เพราะสำเร็จวิชาที่เรียกว่า อภิญญา คนสมัยนั้นเรียกว่าวิชาอายุวัฒนะ เอี๋ยฮูเด็กหนุ่มเมื่อได้ทราบข่าว ก็อยากจะไปเรียนวิชาอายุวัฒนะกับท่าน บ่อจี๊ไต้ซือ วันหนึ่งจึงเข้าไปลาแม่ และแจ้งให้แม่ทราบว่าตนเองจะเดินทางไปเรียนวิชาอายุวัฒนะ ยังเมืองเสฉวนกับพระชื่อ บ่อจี๊ไต้ซือ

มารดาจึงเตือนลูกว่า การเรียนวิชาอายุวัฒนะนั้นยากมาก ไม่ใช่เรียนรู้ได้ง่าย ๆ เวลานี้แม่ก็แก่มากแล้ว ถ้าลูกเดินทางไปเมืองเสฉวนเสีย แม่จะอยู่กับใคร และใครเล่าเขาจะเลี้ยงดูแม่ ตามโบราณประเพณีนั้นเมื่อพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่และแก่เฒ่ามากลูกนั้นไม่ควรจะเดินทางไกล ควรจะอยู่คอยดูแลแม่ ทั้งเวลานี้บิดาของลูกก็สิ้นชีวิตไปแล้ว ตัวของลูกเองก็ไม่มีพี่น้อง ตัวคนเดียวเท่านั้น ก็หวังจะพึ่งพิงไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ถ้าลูกไปเสียแล้ว แม่จะได้ใครมาอยู่เป็นเพื่อนเล่า การไปของลูกครั้งนี้จะสำเร็จสมความปรารถนาหรือไม่ลูกก็ยังไม่ทราบ ลูกไม่คิดดู

บ้างหรือว่า ตั้งแต่โบราณนานมา ผู้ที่เรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จนั้น ก็เพราะเอาคุณธรรมคือความกตัญญูเป็นที่พึ่ง จึงสามารถเรียนวิชาได้สำเร็จ แม้แต่ผู้ที่ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมา-สัมพุทธเจ้า ท่านก็ต้องอาศัยความกตัญญูเป็นที่ตั้ง ลูกจะทิ้งแม่ไปอย่างนี้ ลูกไม่คิดกตัญญูแม่บ้างหรือ

นางก็ได้แต่อ้อนวอนลูกชายอยู่อย่างนี้ แต่เอียฮูผู้เป็นลูกหาได้เชื่อฟังไม่ คิดจะเดินทางไปให้ได้ เสร็จแล้วก็จัดแจงเก็บเครื่องเสบียงในการเดินทาง พร้อมทั้งเงินตราสำหรับใช้จ่ายออกเดินจากบ้านไป นางผู้เป็นแม่ก็ได้แต่นั่งมองลูกเก็บข้าวของแล้วน้ำตาก็เอ่อท้นออกมาด้วยความเสียใจ พอลูกเดินทางออกจากบ้านลับตาไปเท่านั้น นางก็เป็นลมสลบแน่นิ่งไปด้วยความเสียใจ และห่วงใยลูก คนข้างบ้านเห็นเหตุการณ์ ก็พากันมาช่วยแก้ไข จนกระทั่งนางรู้สึกตัวฟื้นขึ้น แล้วนางก็นั่งร่ำไห้บ่นถึงลูกอยู่ร่ำไป

๖.๓

พระเถระปลอมมาเทศน์

เอียฮู เมื่อเดินทางออกจากบ้าน ก็มุ่งหน้าตรงไปยังเมืองเสฉวน โดยมิได้ห่วงใยในมารดาเลยแม้แต่น้อย หวังจะ

เรียนวิชาอายุวัฒนะให้สำเร็จลงจงได้ เมื่อเดินไปได้ประมาณครึ่งทาง ก็เห็นพระเถระองค์หนึ่งนั่งเทศนาโปรดสัตว์อยู่ข้างถนน เอี่ยฮูเดินทางไปถึงที่แสดงธรรมนั้น จึงหยุดยืนฟังด้วยความสนใจ

พระเถระรูปนั้นเทศน์ว่า เมื่อมาพิจารณาดูโลกเราในปัจจุบันนี้แล้ว รู้สึกสังเวชใจมนุษย์ในโลกปัจจุบันนี้ ประกอบแต่กรรมชั่ว มีใจบาปหยาบช้ามาก ไม่รู้จักบุญคุณของมารดาบิดาครูอาจารย์และผู้มีอุปการะคุณ ทอดทิ้งมารดาบิดาที่แก่เฒ่า แล้วบุคคลเหล่านี้จะหาความเป็นสิริมงคลได้แต่ที่ไหน มีแต่อัปมงคลคิดแต่อาฆาตมาดร้ายต่อกัน ไม่มีจิตใจเมตตาต่อสัตว์ เป็นผู้หญิงก็คิดแต่จะแต่งตัวเที่ยวเตร่ดูมหรสพ การบ้านการเรือนก็ไม่เอาใจใส่บ้านช่องปล่อยสกปรกรกรุงรัง เอาแต่งตัวเท่านั้น พ่อแม่สร้างหลักทรัพย์เอาไว้ให้แล้วก็ไม่รู้จักรักษาให้ดี ครั้นสิ้นบุญของพ่อแม่ ลูก ๆ ก็แย่งทรัพย์มรดกถึงกับต้องฟ้องร้องทางศาลเป็นความกัน จนกระทั่งทรัพย์สินเหล่านั้นต้องตกไปเป็นของคนอื่นจนหมดสิ้น พี่น้องก็ต้องแตกความสามัคคีต่อกัน

เขามิได้คิดเลยว่า เมื่อตายไปแล้วก็นำเอาไปไม่ได้ ต้องทอดทิ้งไว้เป็นสมบัติประจำโลก ที่คนเหล่านั้นไม่มีความอารี

ต่อกัน คิดประทุษร้ายต่อกัน ในขณะที่ยังไม่ประสบต่อความพิบัตินั้น ก็เพราะบุญแต่ปางก่อนสนับสนุนอยู่ ความพิบัติจึงไม่ปรากฏให้เห็นโดยเร็ว แต่ถึงกระนั้นความพิบัติเหล่านี้ ก็ต้องตกไปถึงลูกหลานจนได้ในวันหนึ่ง ซึ่งมีหลักฐานให้เห็นอยู่มากมาย บางครอบครัวนั้น พ่อแม่ร่ำรวยสร้างหลักทรัพย์ไว้ให้แก่ลูกหลาน ครั้นคนเหล่านั้นตายลง ไม่ช้าลูกหลานก็ต้องตกระกำลำบากเพราะพ่อแม่หาทรัพย์มาด้วยความไม่ยุติธรรม ไม่สุจริต

๖.๔

คำปริศนาของพระเถระ

เอี๊ยฮู เมื่อฟังไปก็เกิดความสนใจ เลื่อมใสในคำเทศนาสั่งสอนของพระเถระนั้น เมื่อเทศน์จบลง เอี๊ยฮูจึงเข้าไปกราบแล้วถามพระเถระว่า พระคุณเจ้าเดินทางมาจากไหน ?

พระเถระก็ตอบว่า "เรามาเมื่อน้ำจืด"

เอี๊ยฮู ก็ถามต่อไปว่า "แล้วพระคุณเจ้าจะเดินทางต่อไปที่ไหนอีก"

พระเถระตอบว่า "เราไปแล้วไม่มีใจ"

เอียฮู จึงถามต่อไปด้วยความสนใจว่า "พระคุณเจ้าอายุพรรษาสักเท่าไรแล้ว ?"

พระเถระตอบว่า "เราเรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จแล้ว อายุของเราจึงประมาณไม่ได้ว่าเท่าไร"

เอียฮู จึงถามว่า "พระคุณเจ้ามีอายุยืนเพื่อที่จะคอยใครหรือ ?"

พระเถระจึงตอบว่า "เรามีอายุยืนเพื่อที่จะคอยคนที่ไม่มีความรู้สึกตัวว่าชั่ว"

เอียฮูได้ฟังเช่นนั้นก็สงสัยว่า เอ! ท่านสมณะรูปนี้พูดเป็นปริศนาชอบกลอยู่ แล้วจึงถามท่านพระเถระต่อไปว่า "ก็ท่านเรียนวิชาอายุวัฒนะสำเร็จแล้ว ท่านรู้จักพระเถระที่ชื่อ บ่อจี้ไต้ซือ ที่เมืองเสฉวน หรือไม่"

พระเถระย้อนถามว่า "เธอถามถึงท่านสมณะ บ่อจี้ไต้ซือทำไม ?"

เอียฮู ตอบว่า "กระผมประสงค์จะเดินทางไปศึกษาวิชาอายุวัฒนะกับท่าน บ่อจี้ไต้ซือ"

พระเถระตอบว่า "การที่จะเรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จนั้นจะต้องเรียนโดยตรงกับพระพุทธเจ้า เธอไม่ต้องเดินทางไปยัง

นครเสฉวนให้เหนื่อยยากดอก"

เอี่ยฮู จึงพูดกับพระเถระว่า "บัดนี้พระพุทธเจ้าท่านก็เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ทำอย่างไรเราจึงจะพบท่านได้เล่า"

พระเถระจึงบอกว่า "การที่จะพบพระอรหันต์นั้นไม่ยากดอก เธอจงเดินกลับไปบ้านของเธอเถิด ท่านที่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับนั่นแหละคือพระอรหันต์ของท่าน เธอจงอย่าลืมคำที่เราบอกนะ"

๖.๕

แม่เป็นพระอรหันต์ของลูก

เอี่ยฮู ได้ยินพระเถระพูดเป็นอัศจรรย์เช่นนั้น จึงหันหน้ากลับเพื่อเอาของที่สะพายไปวางไว้ เพื่อที่จะซักไซร้ให้แน่นอนจะแจ้งลงไป เมื่อวางของลงแล้วก็หันหน้ากลับมาเพื่อสนทนากับพระเถระ แต่ปรากฏว่าพระเถระหายตัวไปเสียแล้ว เอี่ยฮูจึงคิดว่าพระเถระองค์นี้จะต้องเป็นผู้วิเศษสำเร็จวิชาชั้นสูง คือ อภิญญาเป็นแน่แล้วมาชี้แจงตัวเรา อย่ากระนั้นเลย เราจะรีบเดินทางกลับ

บ้านดีกว่า จึงจัดแจงยกเสบียงกรังขึ้นสะพายแล้วหันหน้าเดินทางกลับมาทางเก่า

ในระหว่างเดินทางกลับบ้าน ก็คิดถึงคำของพระเถระรูปนั้นอยู่เสมอ จนกระทั่งถึงบ้าน เวลานั้นเป็นเวลาเที่ยงคืน ผู้คนหลับหมดแล้ว พอถึงหน้าบ้านจึงเคาะประตูเรียกแม่....แม่จ๋า....แม่....เปิดประตูรับด้วย มารดาของเอียฮู เมื่อลูกเดินทางออกจากบ้าน นางก็เฝ้าแต่คิดถึง ห่วงใยลูก กินไม่ได้นอนไม่หลับ ร่างกายผ่ายผอมลง เมื่อนางได้ยินเสียงใครมาเรียกแม่ แม่จ๋า....แม่ที่ประตู พึ่งคล้ายเสียงของลูกมาร้องเรียก นางก็ยังไม่เชื่อหู คิดว่าคงจะเป็นเพราะความผูกพันในลูก จึงทำให้ได้ยินเสียงลูกมาเรียก

แต่เสียงเรียก แม่ แม่จ๋า....แม่ ก็ยังดังอยู่ นางจึงคิดว่าเราไม่ได้ฝันไปนี่ เรายังไม่หลับ เสียงลูกมาร้องเรียกให้เปิดประตู นางก็ดีใจว่าลูกกลับมาแล้ว ด้วยความรีบร้อนจึงหยิบเสื้อมาสวมใส่ หยิบรองเท้ามาใส่โดยมิได้พิจารณาดูเสียก่อน จึงใส่กลับกันหมด รีบกระวีกระวาดลุกไปถอดกลอน พอเปิดประตูก็พบว่าเอียฮูลูกรักของนางนั่นเอง นางดีใจจนพูดไม่ออก ตื้นตันใจอย่างบอกไม่ถูก

เอี่ยฮู เมื่อเห็นแม่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับ ตรงตามที่ท่านพระเถระบอกไว้ว่า ผู้ที่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับนั่นแหละ เป็นพระอรหันต์ของท่าน เอี่ยฮู เกิดความสำนึกผิด ก้มลงกราบที่เท้าของผู้เป็นมารดา แล้วหลั่งน้ำตาด้วยความเสียใจในการกระทำของตน ขอโทษต่อผู้เป็นมารดาที่ตนเองได้ทอดทิ้งไปว่า "ต่อแต่นี้ไปตนจะประพฤติตนเป็นลูกที่ดีของแม่ตลอดไป จะไม่ทอดทิ้งแม่อีก แม่เป็นพระอรหันต์ของลูก"

มารดาจึงถามว่า มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นหรือลูก จึงได้ร้องห่มร้องไห้อย่างนี้ เอี่ยฮูแหงนหน้าขึ้นมองหน้าผู้บังเกิดเกล้าด้วยน้ำตานองหน้า แล้วเล่าให้แม่ฟังว่า ในระหว่างทางที่เดินทางไปเมืองเสฉวนนั้น ได้พบพระเถระท่านแสดงธรรมอบรมพุทธบริษัทอยู่ ตนจึงเข้าไปหยุดฟังและเกิดความเลื่อมใส จนกระทั่งพระเถระให้ลูกเดินทางกลับบ้านแล้วจะพบพระอรหันต์ ผู้ที่เป็นพระอรหันต์ของลูกก็คือ ผู้ที่ใส่เสื้อกลับ รองเท้ากลับ บัดนี้ลูกพบพระอรหันต์ในดวงใจของลูกแล้ว ต่อจากนี้ไปลูกจะบูชาพระอรหันต์ของลูกตลอดชีวิต

นางจึงก้มหน้าดูตัวของนาง ก็รู้ว่าได้ใส่เสื้อกลับ รองเท้ากลับ ผู้เป็นมารดาจึงพูดปลอบใจลูกว่า ดีแล้วลูกรัก อย่าเสียใจไปเลย แม่อภัยให้ลูกทุกอย่าง ขอให้ลูกจงตั้งมั่นไว้ในกตัญญูเถิด แล้วลูกของแม่จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง เพราะคุณธรรมข้อนี้ เป็นสิริมงคลแก่ผู้ปฏิบัติมาก

๖.๖

ผลแห่งความกตัญญู

ตั้งแต่นั้นมา เอียฮูก็ตั้งหน้าทำนาด้วยความขยันขันแข็งต่อไป โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก ดูแลปรนนิบัติแม่มิให้เดือดร้อนใจ ให้อยู่อย่างสุขสบาย ปรากฏว่าข้าวกล้าในนาปีนั้นอุดมสมบูรณ์อย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งเดิมทีเดียว เอียฮูทำนา ๕๐ ไร่ ได้ผลเกือบไม่พอกินพอใช้ แต่ก่อนที่ข้าวกล้าในนาจะได้รับการเก็บเกี่ยว มารดาของเอียฮูก็ล้มเจ็บลงอย่างหนัก เอียฮูเที่ยวตามหาหมอมารักษาจนสุดความสามารถ แต่ก็ไม่สามารถจะรักษาหญิงชราผู้เป็นมารดาของตนให้หายได้ ผลสุดท้ายเวลาแห่งความวิปโยคก็มาถึง นางลืมตามองดูบุตรครั้งสุดท้าย แล้วพูดขึ้นอย่าง

แผ่วเบาว่า "ลูกรักของแม่เจ้าจงตั้งอยู่ในความกตัญญูกตเวทีตลอด ไปเถิด แล้วเจ้าจะเจริญ จงจำคำของแม่ไว้ แม่ลาก่อนนะ" แล้ว เปลือกตาของผู้เป็นแม่ก็หรี่ดับ วิญญาณดับสิ้นลงด้วยความสงบ

เอียฮู เด็กหนุ่มซึ่งเฝ้าพยาบาลแม่อยู่อย่างใกล้ชิดด้วยความ เป็นห่วง เห็นแม่สงบนิ่งไปเช่นนั้นก็ตกใจ เขย่ากายร้องเรียกแม่ แม่จ๋า แม่ แม่เป็นอะไรไป โธ่....แม่ ! ถึงจะเขย่าเท่าไรร่างของ หญิงชราผู้บังเกิดเกล้าก็หาได้ไหวติงไม่ คงนอนสงบนิ่งอยู่ตาม เดิม เอียฮูเอาสำลีไปวางที่ปลายจมูกเพื่อจะดูว่าลมหายใจของผู้เป็น มารดายังมีอยู่หรือไม่ สำลีก็ไม่เคลื่อนไหว เด็กหนุ่มฟุบหน้าลง บนทรวงอกของแม่ผู้บังเกิดเกล้าที่ตนเองเคยซบมาเมื่อยังเยาว์วัย และทอดทิ้งเหินห่างจากทรวงอกของแม่ที่เคยให้ความอบอุ่นมา เป็นเวลาช้านาน คร่ำครวญร้องเรียกหาแม่ให้กลับคืนมา แต่ อนิจจาใครเล่าจะนำเอาดวงวิญญาณของแม่กลับคืนมาได้

เอียฮูเพ้อรำพันว่า แม่มีพระคุณต่อลูกเหลือเกิน ได้ให้ กำเนิดและเลี้ยงชีวิตลูกมาจนเติบใหญ่ ลูกหาได้คิดถึงคุณของ แม่ไม่ ลูกผิดไปแล้วที่ลูกไม่มีความกตัญญูต่อแม่ แต่เมื่อลูกนึก ถึงคุณของแม่ ลูกมีความสำนึกผิดคิดกลับตัวใหม่ ตั้งต้นเป็น ลูกที่ดีของแม่ คิดว่าจะเลี้ยงแม่ให้มีความสุขสบายให้มากกว่าที่

แม่จะต้องเป็นทุกข์เฝ้าห่วงใยในตัวลูก แต่ลูกมีบุญน้อย แม่ต้องมาด่วนจากลูกไปเสียก่อนที่จะชดใช้หนี้พระคุณของแม่ โธ่.... แม่จ๋า ! ชาติหน้าขอให้ลูกได้เกิดเป็นลูกของแม่อีก และขอให้ลูกจงอย่าเป็นลูกชั่วช้าเหมือนชาตินี้เลย เอียฮูเด็กหนุ่มคร่ำครวญด้วยความทุกข์โศกอย่างแสนสาหัส จนกระทั่งเป็นลมสลบแน่นิ่งไป ดุจดังเมื่อตอนที่ตนหนีแม่ออกจากบ้าน ทำให้แม่ต้องเสียใจร้องไห้จนสลบไปในครั้งนั้น นี่แหละกรรมย่อมสนองแก่ผู้กระทำเสมอ จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ชาวบ้านผู้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็พากันมาช่วยแก้ไขจนเอียฮูฟื้นคืนความรู้สึกขึ้นมาอีกวาระหนึ่ง

เมื่อเอียฮูฟื้นขึ้นมาแล้วก็ร้องไห้คร่ำครวญถึงแม่อยู่ต่อไป ชาวบ้านก็พากันมาช่วยปลอบใจ จนกระทั่งเอียฮูคลายความเศร้าโศกลงบ้าง จึงจัดแจงศพมารดาแล้วนำเอาไปฝังตามธรรมเนียมประเพณี

๖.๗

ง้ว

เอียฮูไปเยี่ยมมารดาที่หลุมฝังศพเป็นประจำทุกวัน ถึงมารดาจะตายไปแล้วหลายวัน แต่เขาก็หาได้คลายความเศร้าโศก

ลงไปได้ไม่ อยู่มาวันหนึ่ง บ้านที่อยู่ใกล้เคียงมีงิ้วอันเป็นมหรสพประจำปี เอี่ยซูจึงคิดที่จะไปดูงิ้วให้หายคลายทุกข์ไปบ้างชั่วขณะหนึ่ง จึงเดินทางออกจากบ้านดูงิ้ว เผอิญงิ้วคืนนั้นก็แสดงถึงเรื่องลูกที่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ในเนื้อเรื่องนั้นมีอยู่ตอนหนึ่งที่ลูกผู้ตั้งมั่นในกตัญญู เมื่อแม่ตายไปแล้ว ก็เอาไม้มาแกะเป็นรูปแม่ เอาไปตั้งไว้บนหิ้งบูชา เซ่นไหว้เป็นประจำ

สาเหตุที่เอาไม้มาแกะเป็นรูปแม่ไว้บูชานี้มีอยู่ว่า เด็กหนุ่มผู้นี้มีอาชีพเลี้ยงแกะ เช้าขึ้นก็ไล่แกะไปกลางทุ่ง เย็นลงก็ไล่แกะกลับบ้าน เด็กหนุ่มผู้นี้เป็นคนโหดร้ายมาก ไม่มีความเคารพบิดามารดาของตน เป็นคนอกตัญญู อยู่ต่อมาพ่อก็ตายลง ทิ้งให้ผู้เป็นแม่อยู่กับตนสองคนเท่านั้น ถ้าวันใดมารดาหุงหาอาหารไปส่งกลางทุ่งช้าไป ก็เกิดโทสะด่าว่าผู้เป็นแม่ต่าง ๆ นานา บางครั้งก็ตบตีแม่ผู้แก่เฒ่านั้นอย่างไม่ปรานี เด็กหนุ่มผู้นี้ประพฤติตนอย่างนี้เป็นอาจิณ ผู้เป็นแม่ก็ร้องห่มร้องไห้เสียใจอยู่เสมอ จะว่ากล่าวสั่งสอนลูกก็ไม่ได้ ลูกก็ใช้กำลังตบตีเอา

อยู่มาวันหนึ่ง ในขณะที่เด็กหนุ่มผู้นี้ไล่แกะไปเลี้ยงกลางทุ่งนา เมื่อฝูงแกะกำลังเล็มหญ้าอยู่ ด้วยความร้อนจึงหลบ

มานั่งในร่มไม้ใกล้ฝูงแกะนั้น ได้มีแกะแม่ลูกอ่อนตัวหนึ่งกำลังให้ลูกกินนม ลูกแกะตัวนั้นกำลังคุกเข่าลงดูดนมด้วยความเคารพ เด็กหนุ่มผู้นี้ก็นั่งดูแกะแม่ลูกสองตัวนั้นด้วยความสนใจ จนนั่งเรื่อยเปื่อยคิดไปว่า ลูกแกะในระยะที่ยังเล็กอยู่นี้ ต้องอาศัยนมของแม่แกะกินเป็นอาหารจึงเติบโตขึ้นมาได้ และลูกแกะก็กินนมแม่ของมันด้วยความเคารพ แม่แกะก็เอาลิ้นเลียขนลูกของมันด้วยความรักความเอ็นดู

เด็กหนุ่มผู้นั้นก็นึกย้อนมาถึงตัวเองว่า เราเมื่อตอนเป็นเด็ก ก็คงจะต้องกินนมแม่มาอย่างนี้ แม่ก็คงจะรักเราเอ็นดูเราเหมือนแม่แกะตัวนี้เป็นแน่ แต่ว่าเมื่อตอนเป็นเด็กนั้น เรารับประทานนมแม่อย่างนี้หรือเปล่าก็ทราบไม่ได้ ทราบแต่ว่า เดี๋ยวนี้ถ้าวันใดแม่หุงหาอาหารมาส่งเราช้าไป หรือรสอาหารไม่ถูกปากเรา เราก็ด่าว่าแม่ตบตีแม่ เราทำอย่างนี้ไม่ถูกนี่ เราเป็นมนุษย์ แม้แต่สัตว์เดียรัจฉาน มันก็ยังมีความเคารพแม่บังเกิดเกล้าของมัน เราเป็นมนุษย์แท้ ๆ ไม่เคารพในมารดาบิดา

เมื่อคิดไปถึงการกระทำอันโหดร้ายของตนต่อมารดาผู้บังเกิดเกล้าเช่นนั้น จึงเกิดสำนึกผิดขึ้นมา สงสารมารดาผู้

แก่เฒ่า ต้องลำบากยากเข็ญเพราะตนผู้เป็นลูก แทนที่จะเลี้ยงดูท่านให้ท่านสบายแต่ก็ต้องมาทรมานให้ลำบาก ต้องหุงอาหารให้แก่ตนแต่เช้าตรู่ เมื่อหุงเสร็จแล้วยังต้องหิ้วมาส่งกลางทุ่งอีก ด้วยระยะทางไกล ๆ เมื่อนั่งคิดไปน้ำตาคลอออกมาด้วยความสำนึกบาป จึงคิดว่าวันนี้เราจะไปเอาอาหารที่บ้านมารับประทานเอง ไม่ต้องให้แม่หิ้วมาส่งลำบาก ขณะนั้นก็พอดีได้เวลาที่หญิงชราจะต้องนำอาหารมาส่งลูกชาย เด็กหนุ่มผู้นี้ก็เหลียวไปดูต้นทางเห็นแม่เดินลัดทุ่งมาด้วยความรีบร้อน จึงรีบลุกขึ้นวิ่งไปหาแม่อย่างรวดเร็ว เพื่อไปรับอาหารจากแม่

ในขณะที่วิ่งไปนั้น หญิงชราผู้เป็นแม่เห็นลูกชายวิ่งมาฝุ่นตลบอย่างไม่คิดชีวิตเช่นนั้น ก็ตกใจกลัวตัวสั่น คิดว่าตายแน่แล้ว วันนี้ลูกคงตีเราตายแน่ ดูซิ ลูกวิ่งมาด้วยความโกรธลูกคงจะหิว นางจึงหยุดคิดด้วยความลังเลใจว่าจะทำอย่างไรดีจะไม่วิ่งหนีหรือลูกก็จะตีเอาด้วยแผ่นกระดานที่ถืออยู่เป็นประจำเมื่อปล่อยให้ลูกตี ลูกก็จะบาปหนัก ความเจ็บปวดรวดร้าวนั้นนางพอทนได้เพราะความรักลูกสงสารลูกนางทนได้ทุกอย่าง

นางคิดเช่นนั้นจึงตัดสินใจว่าวิ่งหนีดีกว่า แต่จะวิ่งเร็วก็ไม่ได้เกรงว่าอาหารจะหกลูกจะไม่ได้รับประทาน เมื่อเด็กหนุ่ม

เห็นแม่กลับหลังวิ่งหนี เพราะความเข้าใจผิดเช่นนั้นก็ตะโกนไปว่า แม่อย่าหนี แต่เสียงที่ตะโกนไปนั้นเหมือนกับไปยุให้แม่ต้องวิ่งเร็วยิ่งขึ้น ด้วยคิดว่าตายแน่แล้ววันนี้ ลูกคงจะหิวมากจึงโกรธแม่มากมายเพียงนี้ นางวิ่งไป น้ำตาก็ไหลรินออกมาด้วยความระทมทุกข์ คิดไปว่านางช่างมีกรรมเหลือเกิน มีลูกชายคนหนึ่งหวังจะพึ่งพาอาศัยด้วยความสุขเมื่อแก่เฒ่า ก็พึ่งพาอาศัยไม่ได้นางต้องอยู่อย่างทุกข์ทรมานทุกวัน ก็พอดีเบื้องหน้าของนางนั้นมีสระใหญ่ขวางหน้าอยู่ นางจึงตัดสินใจว่ากระโดดน้ำตายดีกว่าอยู่ต่อไปก็เป็นทุกข์ ลูกจะต้องรับบาปกรรมมากขึ้น เพราะนางเป็นแม่ ก็พอดีนางวิ่งไปถึงขอบสระ จึงเอาหม้อใส่อาหารวางลง แล้วบอกลูกว่าให้กินข้าวเสีย แม่ลาละ แล้วนางก็ทำท่าจะกระโดดลงน้ำ ลูกก็ตะโกนไปว่า แม่อย่าโดด แม่อย่าโดดแต่สายไปเสียแล้ว ร่างของนางผู้เป็นแม่ลอยลงสู่กลางสระใหญ่จมหายไปใต้น้ำ เด็กหนุ่มเมื่อวิ่งมาถึงก็กระโดดตามลงไปหวังจะช่วยชีวิตแม่ แต่ก็สายไปเสียแล้ว ร่างของผู้เป็นแม่จมหายไปอย่างน่าอัศจรรย์ งมเท่าไร ๆ ก็ไม่พบศพแม่ จึงขึ้นมานั่งร้องไห้ที่ขอบสระ จนกระทั่งดวงตะวันจะลับขอบฟ้า เด็กหนุ่มจึงเอาแผ่นกระดานที่เคยตีแม่อยู่เสมอ ๆ นั้นมาแกะเป็นรูปแม่และสถาน

ที่ตาย เวลาตาย แล้วเอาไปบูชาไว้ที่บ้านด้วยความระลึกถึงคุณของแม่ผู้บังเกิดเกล้า

๖.๘

หาซื้อแม่

เอียยฮู จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่า อันโบราณประเพณีนั้นเขาตั้งมั่นในกตัญญูกตเวทีอย่างมั่นคง เขาจึงมีความสุขความเจริญอย่ากระนั้นเลย เราควรจะไปหาซื้อคนชราที่อนาถาไร้ญาติขาดมิตรที่มีรูปร่างเหมือนแม่เอามาทำเป็นแม่ของเรา เราจะได้มีโอกาสปรนนิบัติแม่ได้อย่างเต็มที่ เราจะเลี้ยงให้เหมือนแม่ของเรา

เมื่อคิดดังนั้นแล้ว ก็กลับบ้านรวบรวมทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่ออกเดินทางตระเวณไปตามสถานที่ต่าง ๆ แล้วสอดส่องดูว่าใครมีรูปร่างเหมือนแม่บ้าง เดินทางไปหลายหัวเมืองแต่ก็ไม่พบจนกระทั่งเงินทองที่นำติดตัวไปนั้นหมดก็ยังไม่พบผู้ที่มีรูปร่างเหมือนแม่ เขาเกิดความท้อแท้ใจ ครั้นจะเดินทางกลับบ้านเดิมเงินทองก็หมดเสียแล้ว ไม่มีเสบียงสำหรับเดินทาง เอียยฮูจึงต้องละทุนด้วยการขอทานเลี้ยงชีวิตในต่างเมือง แล้วก็เก็บหอมรอม

ริบ จนกระทั่งได้เงินทองพอเป็นค่าเดินทาง เขาก็เดินทางกลับบ้านด้วยการขอทานมาตามลำดับจนกระทั่งบรรลุถึงบ้านของตน เขาก็ไม่หายเศร้าโศก อุตส่าห์เดินทางไปตามหัวเมืองต่าง ๆ หลายหัวเมือง เพื่อหาซื้อคนมาทำเป็นแม่ แต่ก็ไม่พบ เอี่ยฮูตรอมใจเศร้าโศกคิดถึงแม่อยู่เสมอ จนร่างกายผอมซูบซีดไปมาก

อยู่มาวันหนึ่ง เอี่ยฮู นั่งอยู่หน้าบ้านคอยเฝ้าดูผู้คนที่เดินทางไปมาว่ามีใครเหมือนกับแม่เราบ้าง ก็พอดีเหลียวไปเห็นหญิงชราคนหนึ่งมาขอทาน มีรูปร่างเหมือนแม่เหลือเกิน เอี่ยฮูดีใจรีบลุกขึ้นเดินเข้าไปหา โค้งคำนับตามธรรมเนียม แล้วร้องเรียกว่า แม่จ๋า ! ลูกเที่ยวหาแม่มาเป็นเวลาหนึ่งปีเต็ม ๆ แล้ว จนกระทั่งทรัพย์สินเงินทองที่นำติดตัวไปหมดสิ้น ครั้งนี้เป็นบุญของลูกที่แม่อุตส่าห์เดินทางมาหาลูกถึงบ้าน ว่าแล้วก็ก้มลงกอดเท้าหญิงชรานั้นไว้แน่น เหมือนกับเกรงว่านางจะเดินหนีไป

หญิงชราผู้ขอทาน จึงทำหน้าฉงนด้วยความแปลกใจว่า นี่อะไรกัน เรามิใช่เป็นมารดาของเจ้า จะมาเรียกเราเป็นแม่นั้นไม่ถูกธรรมเนียม

เอี้ยฮูจึงเล่าให้หญิงชราขอทานนั้นได้ทราบว่า ตนได้สูญเสียแม่ไปตั้งแต่ต้น จนกระทั่งเที่ยวตามหาซื้อคนที่มีรูปร่างอย่างแม่เอามาเป็นแม่ตั้งแต่ต้นจนจบ ลูกเที่ยวหาแม่มาเป็นเวลาหนึ่งปีแล้ว เอี้ยฮูก็อ้อนวอนหญิงชราขอทานนั้นให้มาอยู่เป็นแม่ของตน

หญิงชราบอกว่า เราอยู่คนเดียวเที่ยวขอทานก็พอกินพอใช้ เราไม่อยากเป็นแม่ใคร เราอยู่คนเดียวอย่างนี้มีความสุขกว่า ทั้งเราก็เป็นคนมีโทสะมาก เราอยู่กับใครไม่ได้ดอก

เอี้ยฮู ก็เฝ้าอ้อนวอนอยู่อย่างนั้น จนกระทั่งหญิงชราอ่อนใจ หญิงชราจึงถามว่า เธอจะให้เราเป็นแม่ของเธอนั้น เธอจะปฏิบัติตนต่อผู้ที่เป็นแม่ของเธออย่างไร จงเล่าให้เราฟังก่อน ถ้าเราพอใจก็จะอยู่เป็นแม่ของเธอ

เอี้ยฮูก็บอกว่า ถ้าคุณแม่ยินดีมาอยู่กับลูก ลูกจะมีความยินดีมาก ลูกจะปรนนิบัติคุณแม่ดุจดังมารดาผู้บังเกิดเกล้าของลูก การสิ่งใดก็จะมิให้คุณแม่ต้องร้อนใจ

หญิงชราจึงว่า การอย่างนี้เป็นธรรมเนียมอยู่แล้วที่ผู้เป็นลูกทุกคนจะต้องปฏิบัติเช่นนั้น

๖.๕

เงื่อนไขของผู้ที่จะรับเป็นแม่

แล้วหญิงชราก็ถามว่า "ตามธรรมดาคนแก่นั้น เมื่อถึงฤดูหนาวก็มักจะหนาว เธอจะปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธออย่างไร"

เอี่ยฮูจึงตอบว่า "เมื่อถึงฤดูหนาว ลูกก็จะหาผ้านวมมาให้คุณแม่ห่มให้อบอุ่น และก่อไฟให้คุณแม่ผิง เวลาคุณแม่จะนอนที่นอนนั้นเย็น ลูกก็จะขึ้นนอนก่อนเพื่อให้ที่นอนอบอุ่นแล้วจึงจะเชิญให้คุณแม่ขึ้นนอนต่อไป เสร็จแล้วก็จะห่มผ้าให้คุณแม่ ปิดประตูหน้าต่างให้มิดชิด ไม่ให้ลมเข้าได้คุณแม่จึงจะไม่หนาว"

หญิงชราพูดว่า "หน้าหนาวเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่ว่าเมื่อถึงฤดูร้อน เธอจะปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธออย่างไร"

เอี่ยฮูตอบว่า "เมื่อถึงฤดูร้อน ลูกก็จะนั่งพัดลมให้มิให้คุณแม่ร้อน แล้วหาผ้าแพรมาให้คุณแม่นุ่งห่ม เมื่อถึงวันหนึ่งก็เปลี่ยนใหม่ทีหนึ่ง แล้วลูกก็นำไปซักน้ำให้สะอาดตากแดดให้แห้ง พอถึงเวลาเย็น ลูกก็เอาน้ำมาให้คุณแม่ชำระกาย แล้วเชิญแม่ไปนั่งเล่นในที่เย็น ๆ ลมพัดผ่าน แล้วลูกก็เข้า

ไปในห้องนอนของคุณแม่ ปัดกวาดที่นอนให้เรียบร้อย แล้วก็ปูผ้านอน เสร็จแล้วลูกก็มาเชิญให้คุณแม่เข้านอน ในระหว่างที่คุณแม่เข้านอน ลูกก็จะคอยพัดโบกมิให้คุณแม่ร้อนจนกว่าคุณแม่จะหลับ"

หญิงชราพูดว่า "หน้าร้อนเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่เวลากลางคืนล่ะ เธอจะปฏิบัติอย่างไร"

เอี๋ยฮูตอบว่า "ธรรมดาแม่แก่แล้ว กลางคืนมักนอนไม่ค่อยหลับ ลูกก็ต้องหาผลไม้หรือของที่คุณแม่ชอบรับประทานมาๆ เก็บไว้ เผื่อว่าคุณแม่จะหิว เมื่อตื่นขึ้นจะได้รับประทานแล้วลูกก็จะเก็บกวาดห้องให้เรียบร้อย ไม่ให้มีสิ่งกีดขวาง เพราะคุณแม่แก่แล้วตาไม่ค่อยดี เดี๋ยวจะเดินไปสะดุดหกล้มได้รับอันตราย"

หญิงชราพูดว่า "กลางคืนเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่เวลาเช้าเธอจะปฏิบัติกับคุณแม่ของเธออย่างไร"

เอี๋ยฮูตอบว่า "เวลาเช้าขึ้นลูกก็จะต้องตื่นก่อนคุณแม่แต่เช้าตรู่ แล้วลูกก็จะเดินไปหาคุณแม่ที่เตียงแล้วถามคุณแม่ว่าเมื่อคืนนี้คุณแม่หลับสบายดีหรือ คุณแม่นอนต่อไปเถอะยังเช้าอยู่ลูกจะไปต้มน้ำสำหรับให้คุณแม่ล้างหน้า และเตรียมอาหารเช้าสำหรับให้คุณแม่รับประทาน เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ลูกก็มา

บอกกับคุณแม่ให้ลุกขึ้นได้แล้ว ลูกก็ประคองคุณแม่ให้ลงจากเตียงนอน ประคองคุณแม่ไปล้างหน้า แล้วพาคุณแม่ไปนั่งที่โต๊ะอาหาร''

หญิงชราพูดว่า "เวลาเช้าเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่เวลากินอยู่จะปฏิบัติกับคุณแม่เธออย่างไร''

เอียฮูตอบว่า "การกินอยู่ของคุณแม่นั้น ลูกก็จะหาอาหารที่คุณแม่ชอบรับประทาน มาให้คุณแม่รับประทานและระวังมิให้คุณแม่รับประทานอาหารผิดเวลา เพราะจะทำให้ลมกำเริบ''

หญิงชราก็พูดว่า "การปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธอในเรื่องอาหารการกินก็ดีแล้ว แต่เวลาคุณแม่เธอเจ็บไข้เล่า เธอจะปฏิบัติอย่างไร''

เอียฮูตอบว่า "ถ้าคุณแม่เจ็บไข้ ลูกก็ไม่นิ่งนอนใจ ลูกเป็นทุกข์ห่วงใยคุณแม่และรีบไปหาหมอมารักษาคุณแม่ให้หายในเร็ววัน ก่อนที่คุณแม่จะทานยา ลูกก็จะชิมยาดูก่อนว่าร้อนหรือเปล่า หรือเย็นเกินไปแล้ว ลูกจึงจะให้คุณแม่รับประทาน ถ้าคุณแม่รับประทานยาไม่หาย ลูกก็จะบนบานเทพยดาอารักษ์ให้คอยคุ้มครองคุณแม่ ช่วยขจัดปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้หายไป ถ้าคุณแม่มีอายุเพียงแค่นี้ ลูกก็จะขอให้เทพยดาอารักษ์มาตัด

ทอนเอาอายุของลูกไปต่ออายุของคุณแม่ให้ยืนยาวต่อไป”

หญิงชราพูดว่า “เธอปฏิบัติต่อแม่ของเธอในยามเจ็บไข้ก็ดีแล้ว ทีนี้เมื่อคุณแม่ของเธอตายไปแล้ว เธอจะปฏิบัติอย่างไร”

เอี๋ยฮูตอบว่า “ถ้าคุณแม่ตายก็เหมือนกับลูกถูกใครมาควักเอาดวงใจของลูกไป ลูกก็มีความทุกข์โศกเสียใจ ลูกคงกินไม่ได้ นอนไม่หลับแน่ ครั้นลูกคลายความเศร้าโศกไปได้บ้างแล้ว ลูกก็จะจัดการปลงศพคุณแม่ ทำบุญให้ทาน อุทิศส่วนกุศลให้คุณแม่ และไว้ทุกข์ให้คุณแม่สามปีเป็นอย่างน้อย ในระหว่างไว้ทุกข์ให้คุณแม่ ลูกจะไม่ทำบาป จะไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ลูกจะกินเจ คือกินแต่ของที่ไม่มีชีวิต แล้วทำป้ายชื่อของคุณแม่ไว้บูชาเซ่นไหว้จนตลอดชีวิตของลูก”

หญิงชราพูดว่า “การปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธอเมื่อตอนตายก็ดีแล้ว และดีทุกอย่างตั้งแต่ต้นมาไม่บกพร่อง แต่การที่เธอจะรับเรามาเป็นคุณแม่เธอนั้น เธอจะต้องเชื่อฟังคุณแม่และตามใจคุณแม่ทุกอย่าง ทั้งต้องเชื่อถ้อยคำของคุณแม่ ถ้าเธอปฏิบัติได้เราก็จะอยู่กับเธอ ถ้าเธอไม่ปฏิบัติตามนี้ เราก็จะไม่อยู่เป็นคุณแม่เธอต่อไป เธอจะรับได้หรือไม่ได้”

๖.๑๐

เอียยูดีใจรับปฏิบัติตามทุกอย่าง แล้วก็รับเอาหญิงชราขอทานนั้นมาเลี้ยงเป็นแม่ของตน เอียยูปฏิบัติตามคำพูดที่ให้ไว้แก่หญิงชราทุกอย่าง โดยไม่บกพร่อง เหมือนกับมารดาบังเกิดเกล้าของตน ก่อนที่เขาจะทำอะไร เอียยูจะต้องมาปรึกษากับคุณแม่ทุกครั้ง ไม่ทำไปโดยพลการ

อยู่ต่อมาถึงฤดูทำนา เอียยูก็ไปปรึกษากับคุณแม่ว่า "แม่จ๋า ถึงฤดูทำนาแล้วนะ ชาวบ้านเขาลงมือทำนากันแล้ว เพราะฝนก็ตกลงมาแผ่นดินนองไปด้วยน้ำฝน สะดวกแก่การเพาะปลูกเราควรจะลงมือทำนาหรือยัง"

หญิงชราผู้เป็นมารดาก็ห้ามลูกว่า "อย่าพึ่งลงมือทำในเดือนนี้เลยลูก เราไปลงมือทำเอาเดือนเจ็ดเถอะ ใครเขาจะทำก็ให้เขาทำไปก่อน"

เอียยูก็ปฏิบัติตามคำของแม่ทุกประการ ปรากฏว่าชาวนาที่ลงมือทำเมื่อเดือนห้านั้น พอข้าวกล้าในนางอกฝนก็แล้งทำให้ต้นข้าวเหี่ยวแห้งตายไปหมด พอถึงเดือนเจ็ดฝนตก เอียยูก็ลงมือทำนา เมื่อหว่านลงไปแล้ว ฝนก็ตกมาอยู่เสมอ ข้าวกล้า

ในนาก็เกิดผลเต็มที่กว่าปีก่อน ๆ ทั้งปีนั้นข้าวในนาของเอียฮูยัง ออกรวงแปลกอีกด้วย คือต้นหนึ่งมีสองรวง

สมัยนั้น เป็นสมัยที่พระเจ้าซ่งเจ็งได้ขึ้นเสวยราชย์ใหม่ ๆ พระองค์จึงตรึกตรองในพระหฤทัย ประสงค์จะทอดพระเนตรชมของที่แปลกประหลาด ที่มีอยู่ในพระราชอาณาจักรของพระองค์ จึงมีพระบรมราชโองการให้ออกหมายประกาศไปทั่วราชอาณาจักรว่า ถ้าบ้านใดมีของแปลกประหลาด ขอให้ทูลเกล้าถวายทอดพระเนตร มารดาของเอียฮูจึงเรียกเอียฮูมาบอกว่า "บ้านเราปีนี้ปลูกข้าวออกต้นละสองรวง ไปทูลเกล้าถวายให้พระเจ้าซ่งเจ็งทอดพระเนตรเถิด"

เอียฮูก็เชื่อแม่นำข้าวสองรวงขึ้นทูลเกล้าถวายพระเจ้าซ่งเจ็งเมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรแล้ว ก็เห็นเป็นอัศจรรย์และมีความพอพระทัยมาก จึงตรัสถามขุนนางทั้งหลายว่า "ข้าวสองรวงนี้จะดีหรือไม่" ขุนนางทั้งหลายจึงกราบทูลว่า อันต้นข้าวที่ออกเป็นสองรวงนี้ เป็นชัยมงคลมาก บ้านเมืองและไพร่ฟ้าประชาราษฎร์จะอยู่เย็นเป็นสุข"

เมื่อขุนนางทั้งหลายกราบทูลเช่นนั้น พระเจ้าซ่งเจ็งก็หันพระพักตร์ไปถามเอียฮูผู้เป็นเจ้าของว่า "เธอได้ประพฤติ

ธรรมอันประเสริฐอย่างใดหรือ ข้าวในนาจึงได้สมบูรณ์ออกเป็นสองรวงเป็นของแปลกประหลาดอย่างนี้"

เอี๋ยฮู จึงกราบทูลเล่าเรื่องแห่งความจริงที่ตนปฏิบัติอยู่ว่า ตนเองเป็นผู้ตั้งมั่นในกตัญญูต่อพ่อแม่ ครั้นต่อมาแม่ตายลง ตนก็ไปหาซื้อคนมาทำเป็นแม่ ให้ทรงทราบทุกประการ

พระเจ้าซ่งเจ็งมีพระทัยยินดีมาก จึงตรัสว่า คนที่มีกตัญญูอย่างนี้ ถ้าแต่งตั้งให้เป็นขุนนางคงจะซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม พระเจ้าซ่งเจ็งจึงทรงแต่งตั้งให้เอี๋ยฮูเป็นขุนนางชั้นฮั่นหลิม คือขุนนางฝ่ายพลเรือน แล้วประทานข้าวของเงินทองเป็นจำนวนมาก เมื่อเอี๋ยฮูได้รับพระราชทานเรียบร้อยแล้ว ก็ทูลลาเดินทางกลับบ้านด้วยความดีใจ และจะนำข่าวดีนี้ไปบอกให้แม่ทราบด้วย

๖.๑๑

แต่อนิจจา........เมื่อเอี๋ยฮูเดินทางมาถึงบ้าน เปิดประตูบ้านเข้าไปแล้วร้องเรียกหาแม่ แต่ก็ไม่มีเสียงขานรับ เอี๋ยฮูก็เที่ยวค้นหาแม่จนทั่วบ้าน แต่ก็ไม่พบแม้แต่เงา ครั้นไปถามคนข้างเคียงว่า มีใครเห็นแม่เขาบ้าง คนข้างบ้านก็ปฏิเสธว่าไม่เห็น เอี๋ยฮูเมื่อค้นหาแม่ไม่พบก็เสียใจร้องไห้โศกเศร้าถึงมารดา และนึก

เสียใจว่า เราคงจะกระทำผิดให้คุณแม่ต้องเสียใจแล้วหนีเราไป แม่ไปแห่งหนตำบลใดเราก็ไม่ทราบ อย่ากระนั้นเลย เราจะต้องออกเดินทางตามหาแม่ให้พบจงได้ เอียยูก็เก็บข้าวของเงินทองใส่ถุงเรียบร้อยแล้วก็เดินออกจากบ้าน แต่พอโผล่ออกจากประตูก็พบพระเถระองค์หนึ่ง มีรูปร่างสง่างาม ผิวพรรณผุดผ่องมาก ยืนขวางประตูอยู่

พระเถระรูปนั้นถามเอียยูว่า "เธอจะเดินทางไปทางไหน" เอียยูก็ตอบว่า "กระผมจะเดินทางไปตามหามารดาของกระผมที่หายไปจากบ้าน"

พระเถระรูปนั้นจึงถามเอียยูว่า "เธอจำฉันได้ไหม รู้จักฉันไหม ?"

เอียยูจึงพิจารณาดูรูปร่างพระเถระ ซึ่งสง่างามมาก จึงตอบไปว่า ไม่รู้จักท่าน จำท่านไม่ได้ดอก

พระเถระรูปนั้นจึงตอบว่า เรามิใช่ใครอื่นไกลที่ไหนดอก เราคือ บ่อจี้ไต้ซือ แห่งเมืองเสฉวนนั่นเอง แต่ก่อนเธอได้ทอดทิ้งมารดาของเธอ แล้วเดินทางเพื่อจะไปศึกษาวิชาอายุวัฒนะกับท่าน บ่อจี้ไต้ซือ ที่เมืองเสฉวน เราเห็นว่าเธอประพฤติ

ผิดต่อมารดาของเธอ โดยทอดทิ้งให้มารดาอยู่บ้านคนเดียว เราจึงได้บ่ลอมแปลงเป็นพระเถระมาคอยเธอระหว่างทาง เทศนาให้เธอเดินทางกลับบ้าน รู้จักกตัญญูกตเวทีต่อมารดาของเธอ เมื่อเธอเดินทางกลับมาได้ไม่นาน มารดาของเธอก็ถึงแก่กรรมลง เธอก็มีความเศร้าโศกมาก ต้องเที่ยวเดินทางหาคนมาทำเป็นแม่แต่ก็ไม่ได้ จนทรัพย์สินเงินทองที่นำติดตัวไปใช้จ่ายได้หมดลง จนต้องขอทานเลี้ยงชีวิต พอได้เงินเป็นเสบียงสำหรับเดินทางกลับบ้าน ครั้นถึงบ้านแล้วเธอก็มีความเศร้าโศกมากจนร่างกายซูบผอมล้มเจ็บลง เราสงสารเธอจึงได้แปลงกายมาเป็นคนแก่ให้มีรูปร่างเหมือนกับมารดาของเธอ แล้วมาขอทานจนกระทั่งเธอพบหญิงชราที่ฉันแปลงกายมาและรับซื้อทำเป็นแม่ เราจึงมาอยู่กับเธอด้วย เธอก็มีความกตัญญูรู้คุณคน ซื่อสัตย์สุจริตต่อเรา เราจึงช่วยให้เธอสร้างความดีจนกระทั่งได้รับความเจริญมากแล้วด้วยการได้รับแต่งตั้งเป็นขุนนางในราชสำนัก

เอียยู เมื่อได้ทราบดังนั้นก็ดีใจ ก้มลงกราบท่านพระอาจารย์ด้วยความซาบซึ้งในพระคุณของท่านพระอาจารย์ ที่ช่วยเหลือตนให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี มีความสุขความเจริญ

๖.๑๒

พระเถระจึงสอนเอี๋ยฮูว่า เธอควรแสวงหาตัวของเธอเอง ดีกว่า อย่าไปแสวงหาสิ่งอื่นเลย เมื่อพบตัวเธอแล้ว เธอย่อมจะกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในไม่ช้า และพระเถระก็สอนกรรมฐานให้แก่เอี๋ยฮู ให้เอี๋ยฮูปฏิบัติธรรมเพื่อทำลายอาสวะกิเลสอันเป็นเหตุแห่งทุกข์ให้หมดไป เมื่อบอกมนต์คาถาพอสมควรแล้ว ก็หายวับไป

ต่อแต่นั้น เอี๋ยฮูก็มุ่งหน้าปฏิบัติธรรมตามที่พระอาจารย์สั่งสอนทุกประการ ด้วยการเข้าฌานภาวนาจนกระทั่งอายุถึงแปดสิบปี ก็นั่งทำสมาธิและตายลง พอตายแล้วปรากฏว่าศพไม่เน่า พระเจ้าซ่งเจ็งทรงทราบเรื่อง จึงมีพระราชดำรัสสั่งให้เอารูปของเอี๋ยฮูมาปิดทองสร้างศาลาบรรจุไว้ แล้วจารึกอักษรไว้เป็นสำคัญว่า

"ถ้ามาตรแม้นผู้ใด ไม่มีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดาและกับผู้ที่มีพระคุณทั้งหลายแล้ว ถึงจะประพฤติการสิ่งใด ก็ย่อมจะไม่ได้สมดังความปรารถนา"

นี่เป็นนิทานจีนที่เล่าสอนศีลธรรมอันดีงามมาเป็นเวลาช้านาน เราจึงสังเกตได้ว่า ชาวจีนนั้นมักถือความกตัญญูเป็น

เรื่องสำคัญ เพราะเขาถือว่า ถ้าเขาขาดคุณธรรมสองข้อนี้แล้ว เขาทำมาหากินไม่เจริญรุ่งเรืองได้ คนจีนจึงมีประเพณีเซ่นสรวงไหว้บรรพบุรุษเป็นประจำ นี้เป็นยุคที่คนในประเทศจีนยังมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักแห่งใจอยู่ แต่ต่อมาในยุคนี้ลัทธิคอมมิวนิสต์เกิดขึ้น ทราบว่าลัทธิสอนให้คนไม่เคารพพ่อแม่ และผู้มีอุปการะคุณ คุณธรรมทั้งสองนี้จึงเสื่อมไปตามลำดับ

๗

คุณธรรมทั้งสองข้อนี้ เป็นเรื่องที่อัศจรรย์มาก ข้าพเจ้าผู้เขียนเคยทดสอบธรรมข้อนี้อยู่หลายครั้ง แม้แต่ชีวิตของคนเราที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกันออกไปนั้น ก็อยู่ที่คุณธรรมทั้งสองข้อนี้เอง บางคนต้องตกระกำลำบากเมื่อตอนชรา ไร้ญาติขาดมิตรพึ่งพิงลูกหลานไม่ได้ เมื่อสืบประวัติคน ๆ นั้นดูแล้ว เขาบกพร่องต่อคุณธรรมทั้งสองประการ คือ **กตัญญูกตเวที**

ส่วนบุคคลบางคน มีอนาคตรุ่งโรจน์ มีชื่อเสียงโด่งดัง มีคนเคารพนับถือ *สืบดูประวัติทราบว่า เขาประพฤติธรรมทั้งสองประการนี้ บางครั้งผู้ที่ประพฤติธรรมสองข้อนี้ต้องเผชิญต่ออันตราย แต่ก็รอดพ้นมาได้ คนโบราณในสมัยก่อนเชื่ออย่างมั่นคงว่า ในขณะที่กระแสจิตของคนใดกำลังนึกถึงคุณของมารดาบิดา ของครูอาจารย์ในขณะนั้น ใครมาทำอันตรายไม่ได้ เรื่องธรรมะนี้แปลกมากทีเดียว*

●

๘

มีท่านผู้สูงอายุผู้หนึ่งเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ในสมัยสงครามอินโดจีน มีทหารคนหนึ่งถูกเกณฑ์ไปรบ พลทหารผู้นี้มีมารดาเพียงคนเดียว ทั้งยังแก่เฒ่าด้วย มารดาของเขามีบุตรเพียงคนเดียว ครั้งเมื่อตนถูกเกณฑ์ไปรับใช้ประเทศชาติเช่นนี้ใจหนึ่งก็ยังห่วงใยคุณแม่ซึ่งอยู่ทางบ้าน ใจหนึ่งก็คิดถึงประเทศ-ชาติ *ชีวิตในสมรภูมินั้นไม่แน่นอน เมื่อตนออกสู่สมรภูมิแล้วจะมีโอกาสกลับมาได้เห็นหน้าแม่หรือไม่ก็ยังไม่ทราบ ถ้าเขาตายในสนามรบแม่จะอยู่กับใคร เขาครุ่นคิด คิดอยู่อย่างนี้ตลอดเวลาด้วยความกตัญญูและกตเวที* แต่ผลสุดท้ายวันเวลาที่เขาต้องเดินทางก็มาถึง ก่อนที่เขาจะเดินทางไปรับใช้ชาติ *เขาได้ไปกราบลาแม่ผู้บังเกิดเกล้า แม่ก็เป็นห่วงลูก สงสารลูก แต่เมื่อนึกถึงประเทศชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์แล้ว ผู้เป็นแม่จึงต้องตัดสินใจแล้วปลอบใจลูก ให้กำลังใจลูกด้วยการอวยพรให้ลูกได้แคล้วคลาดจากอันตรายได้รับชัยชนะในสงคราม ก่อนที่ลูกจะออกเดินทาง จึงขอของเป็นที่ระลึกจากผู้เป็นแม่ แต่ผู้*

เป็นแม่ก็ยากจน ลูกจึงขอผ้าถุงที่แม่นุ่ง โพกศีรษะไปเป็นที่ระลึกในสนามรบด้วย

ในระหว่างที่ออกปฏิบัติหน้าที่ในสนามรบ **ก็ระลึกถึงคุณแม่ตลอดเวลา ขออำนาจคุณแห่งมารดาคุ้มครองป้องกันอันตราย ปรากฏว่าลูกปืนของข้าศึก ไม่สามารถระคายผิวเลย เขารอดตายมาได้ นี่ก็เป็นเพราะอำนาจคุณของมารดาคุ้มครอง และจิตของลูกผู้เต็มเปี่ยมด้วยความกตัญญูกตเวทีนั่นเอง จึงรอดพ้นจากอันตรายมาได้อย่างอัศจรรย์**

๙

ฉะนั้น ทุกคนที่ปรารถนาความเจริญรุ่งเรือง ทั้งชาตินี้ชาติหน้า ก็จงปฏิบัติธรรมทั้งสองข้อนี้เถิด

ประการต้นพึงปฏิบัติธรรมเหล่านี้ *ต่อมารดาบิดาเสียก่อน* ด้วยการเลี้ยงดูท่าน เพราะท่านเคยเลี้ยงเรามา ช่วยเหลือกระทำกิจของท่านอย่าเฉยเมยทอดทิ้ง และพยายามรักษาวงศ์ตระกูลเอาไว้อย่าให้เสื่อมเสีย ประพฤติตนให้เป็นคนดี เป็นผู้ควรแก่การสืบวงศ์สกุล เป็นผู้ควรรับทรัพย์มรดก เมื่อท่านทั้งสองได้ตายไปแล้ว ก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน คนที่ปฏิบัติต่อพ่อแม่อย่างนี้ ก็เรียกว่าเป็นผู้ตอบแทนคุณของมารดาบิดาอย่างหนึ่ง

ประการต่อไปก็คือ *ครูอาจารย์* ทุกคนเกิดมาเป็นคนครั้งแรกไม่รู้อะไรเลย ที่เราอ่านหนังสือออก มีวิชาอาชีพอยู่อย่างนี้ ก็เพราะคุณครูอาจารย์ได้พร่ำสอนเรามาด้วยความเหนื่อยยาก ทุกคนจึงควรแสดงความเคารพคารวะ ด้วยการยกมือไหว้หรือคำนับ หรือยืนขึ้นต้อนรับ และควรหาโอกาสไปคอยรับใช้บ้าง ช่วยเหลือคุณครูอาจารย์กระทำกิจการต่าง ๆ เพื่อสนองคุณ

ท่าน ครั้งใดที่ครูอาจารย์แนะนำพร่ำสอน ก็จงเชื่อฟัง หาโอกาสไปปรนนิบัติท่าน จะเป็นการนวดเฟ้นให้หายปวดเมื่อย หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะพึงปฏิบัติได้แล้วก็ควร ตลอดจนการเคารพในหลักวิชาการที่ครูอาจารย์ได้สอนไว้ อย่างนี้ก็จัดเป็นกตเวทีคือตอบแทนคุณท่าน

คนที่จะมีกตเวที คือตอบแทนคุณแก่ผู้มีคุณนั้น ก็ต่อเมื่อเขาเหล่านั้นเป็นผู้รู้คุณ เห็นคุณเสียก่อน ฉะนั้นปัญหาที่สำคัญในการที่เราจะสอนให้คนทุกคน มีธรรมทั้งสองประการนี้ เราจะต้องสอนให้เขารู้เสียก่อน และที่ว่ารู้ในข้อนี้ *หมายถึงรู้คุณไม่ใช่รู้โทษ* คนที่อกตัญญูนั้น *ก็เพราะเขาไม่รู้คุณและเห็นคุณ ก็เลยตอบแทนคุณไม่ได้* เรื่องของการรู้คุณจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ข้าพเจ้าจะขอยกตัวอย่างมาสักเรื่องหนึ่ง เช่น *ในกรณีที่บุตรมีบิดามารดาเป็นคนไม่ดี เป็นคนขี้เหล้า เมาเช้า เมาเย็น เล่นการพนันเป็นนักเลงเจ้าชู้ ตบตีลูกเมียให้เดือดร้อน บิดาอย่างนี้ลูกจะต้องกตัญญูด้วยไหม*

เรื่องนี้ขอตอบว่า *ลูกจะต้องกตัญญูและกตเวที เพราะท่านมีคุณต่อเรา ในฐานะที่เป็นบิดา แต่เรามิได้ไปมองคุณของบิดาเรา ไปมองโทษของบิดาที่ท่านประพฤติตนไม่ดี เราก็เลย*

กลายเป็นคนอกตัญญู เพราะไปเอาโทษของท่านเพียงเล็กน้อย มาทำลายพระคุณอันมากมายของท่าน ฉะนั้นผู้ที่ปฏิบัติธรรมสองข้อนี้ จะต้องเป็นคนดูคุณของคนที่มีคุณอย่างเดียว อย่าไปดูโทษเป็นอันขาด มิฉะนั้นโทษอันเล็กน้อยนั้น จะปิดบังพระคุณของผู้อื่นจนเรามองไม่เห็น

สิ่งที่มีคุณต่อเราที่นอกเหนือไปจาก มารดาบิดาและอาจารย์ ก็มีประเทศชาติ พระพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณแก่ชาติ ด้วยการรับใช้ชาติ ป้องกันชาติของเราให้ดำรงความเป็นไทยอย่างนี้ตลอดไป

ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณพระศาสนา ด้วยการทำนุบำรุง ด้วยการศึกษา ด้วยการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณพระมหากษัตริย์ อันเป็นพระประมุขของชาติ ด้วยความจงรักภักดี

คนใดที่มีคุณธรรมเหล่านี้โดยสมบูรณ์ คนนั้นท่านกล่าวว่าเป็นคนดี ดังนี้ ฯ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เมืองพิมพ์ 162/13-15 ใกล้เสาชิงช้า
ถนนบำรุงเมือง กรุงเทพฯ 10200 โทร. 2222789,2219603

กิจไม่ควรทำ

นอนสาย ๑
เกียจคร้าน ๑
ดุร้าย ๑
นอนนาน ๑
เดินทางไกลคนเดียว ๑
เล่นชู้ ๑

ทั้ง ๖ อย่างนี้เป็นเหตุแห่งความพินาศ

ดูกรพราหมณ์ ท่านลองประพฤติดูเถิด

ความพินาศต้องมาถึงท่านแน่